హక్కుల చరిత్ర

మూడు ప్రధాన స్రవంతులు

నాకు ఇచ్చిన టాపిక్ చాలా అనిర్దిష్టమయినది. అస్పష్టమయినది కాదుగానీ అనిర్దిష్టమయినది. హక్కుల చరిత్ర, మానవహక్కుల చరిత్ర, హక్కుల ఉద్యమం చరిత్ర, మానవహక్కుల ఉద్యమం చరిత్ర, మానవహక్కుల సంఘాల చరిత్ర ఇవన్నీ కూడా భిన్నమైనవి. ప్రధానంగా హక్కుల సంఘాల ఆవిర్భావం, వాటి కార్యక్రమాలు, ఎదుగుదల గురించి మాట్లాడుతూ మిగిలిన వాటిని కొంత స్పృశించే ప్రయత్నం చేస్తాను. టైం రీత్యా అంతకంటే ఎక్కువ సాధ్యం కాకపోవచ్చు. మానవ జాతి ఏర్పడినప్పటి నుంచి కాకపోవచ్చుగానీ, మానవ సమాజం ఏర్పడినప్పటినుంచీ హక్కుల ఆరాటం ఉండే ఉంటుంది. ఎందుకంటే సమాజంలో ఎప్పుడూ కూడా పెత్తనం, అధికారం చెలాయించే వాళ్ళు కొంతమంది అయితే, వాటికి లోనయ్యే వాళ్ళు ఎక్కువ మంది ఉంటూ వస్తున్నారు. ఆ విషయాన్ని

కె. బాలగోపాల్

విశాఖపట్నం జిల్లా HRF సదస్సులో చేసిన ప్రసంగం, 2002

ఆనాడు వాళ్లు స్పష్టంగా చూడగలిగినా, చూడలేకపోయినా అది ఉంటూనే ఉంది. తొలినాటి నుండి కూడా మీకెందుకు ఉండాలి అధికారం, మేమెందుకు ఆ అధికారాన్ని భరించాలి అనే ప్రశ్న వచ్చే ఉంటుంది. రాకుండా ఉంటుందనుకోను. నిజానికి, ఓ రకంగా మానవజాతి చరిత్రనే ఈ కోణం నుంచి రాయవచ్చు కూడా. రాస్తే అది చాలా బలమైనటువంటి ప్రజెంటేషన్ అవుతుంది.

సహజాత హక్కులు

అట్లా చూస్తే మానవ హక్కుల చరిత్ర అన్నప్పుడు దాని నిర్వచనం కొంత కుదించబడుతుంది. ఒక హక్కును ఎందుకు అడుగుతున్నాము అనేది ఆ భావనలో అంతర్భాగం. ఒక హక్కును చాలా కారణాలుగా అడగొచ్చు. నీకుంది నాకు లేదు, కాబట్టి నాకు ఇవ్వు అని అడగొచ్చు. ఏ తాత్విక భూమిక లేకుండానే అలా అడగొచ్చు. కాని అట్లా అడిగినప్పుడు అది మానవ హక్కుల భావన కాదు. వేరే కారణాలుగా కూడా అడగొచ్చు. చరిత్రలో అనేక కారణాలతో హక్కులు అడిగి ఉన్నారు. మనిషయి పుట్టినందుకు, By virtue of being a human being ఈ హక్కు నేను అడుగుతున్నాను, నేను వేరే ఏ కారణం చెప్పాల్సిన అవసరం లేదు, నేను మనిషిని కాబట్టి నేను అడుగుతున్నాను అని ఎప్పుడైతే అంటామో అప్పుడు అది మానవ హక్కులు అనే భావన కిందకు వస్తుంది. ఈ భావన మరీ అంత ప్రాచీనమైనది కాదు. పాశ్చాత్య దేశాలలో అయితే దేన్నయితే ఆధునిక యుగం (మధ్యయుగాల తర్వాత వచ్చినది) అంటామో ఆ దశలో వచ్చింది. సహజాత హక్కులు అనే సిద్ధాంతంలో భాగంగా వచ్చింది. By virtue of being a human being, అంటే మనిషై పుట్టినందుకు నాకీ హక్కు ఉండాలి. ఇంక వేరే ఏ కారణాలు నేను చెప్పను, చెప్పాల్సిన అవసరం నాకు లేదు అనేది పాశ్చాత్యదేశాలలో ఆధునిక భావన. మన దగ్గర బహుశా బుద్ధుడి ఫిలాసఫీలో దీనికి కొంత పునాది పడిందేమో కానీ బౌద్ధం ఇక్కడ ఎక్కువ రోజులు నిలవలేదు. ఇతర దేశాల్లోకి వెళ్లిన చోట కూడా అది బౌద్ధంగా నిలవలేదు, పేరుకే బౌద్ధం అది. అందువల్ల మళ్ళీ ఆధునిక కాలంలోనే, కొంత మేరకు పాశ్చాత్యులు వచ్చి వాళ్ళ విద్య ప్రవేశపెట్టిన తర్వాతే మనం ఈ భావనను తిరిగి కనుగున్నామేమో. కొంత సంక్లిష్ట చరిత్రే గానీ, మొత్తానికి ఆ రకంగా కూడా అది ఆధునికమే కావచ్చు.

హక్కుల ఉద్యమాలు అన్నప్పుడు ఒక కార్మిక సంఘమైనా, ఒక రైతు సంఘమైనా, ఒక మహిళా సంఘమైనా, ఒక దళిత సంఘమైనా అన్నీ హక్కుల సంఘాలే. హక్కుల కోసం పోరాటం చేసే సంఘాలే. అట్లా చూస్తే చాలా విస్తృతమైనటువంటి చరిత్ర అవుతుంది కానీ మానవ హక్కుల సంఘాలు, మానవ హక్కుల ఉద్యమాలు అనేవి ప్రత్యేకంగా ఉన్నాయి. మేం దాంట్లో భాగంగా ఉన్నాం. దానికో చరిత్ర ఉంది. ఒక ప్రాముఖ్యం ఉంది. విశిష్టత ఉంది. ఇవన్నీ కూడా కొంత వేరు చేసుకొని చూడాల్సిన అవసరం ఉంది. మనిషై పుట్టినందుకే నాకు ఈ హక్కుకి అర్హత ఉంది అనేది సహజాత హక్కుల సిద్ధాంతంలో భాగంగా పాశ్చాత్య

రాజు అధికారానికి వ్యతిరేకంగా హక్కులు అడిగేవాళ్ళు, వాడు దైవదత్తం అంటున్నాడు, అంతే బలంగా మనం ఏమనాలి అనుకుని 'ఇది సహజాతం పో' అన్నారు. నాకు దేవుడు ఇచ్చినాడు అని వాడు అంటే, నాకు పుట్టుకతో వచ్చింది పో అని వీళ్లు అన్నారు.

దేశాలలో చాలా బలంగా ముందుకు వచ్చింది. సహజాతమైన హక్కులు అనే మాట అన్న వాళ్ళందరూ నాస్తికులేం గాదు. సహజము అంటున్నారు అంటే వాళ్ళు దేవుడు అనే దానికి వ్యతిరేకంగానో, ప్రకృతికి దేవుడికి పోటీ పెట్టినట్లుగానో అంటున్నారని కాదు. ఈ వాదన చేసే వారిలో నాస్తికులు ఉన్నారు, నాస్తికులు కాని వాళ్ళూ ఉన్నారు. కాని అక్కడ తాత్వికంగా ఆ భావన బలంగా ఎందుకు ముందుకు వచ్చింది అంటే వాళ్ళు ప్రధానంగా ఆ దేశాలలో ఎదుర్కొన్నది రాజ్యాధికారాన్ని. మన దగ్గర ఎట్లాగైతే హక్కుల భావన ప్రధానంగా ఎదుర్కొన్నది బ్రాహ్మణీయ హిందూత్వ సమాజాన్నో, పాశ్చాత్య దేశాల్లో ప్రధానంగా హక్కుల భావన ఎదుర్కొన్నది రాజ్యాధికారాన్ని. ఆ రాజ్యాధికారం తన అధికారాన్ని చెలాయించడానికి చూపించిన కారణం అది దైవదత్తమని. The divine right to rule, పరిపాలించేటటువంటి అధికారం దైవదత్తం కాబట్టి అధికారం చెలాయిస్తున్నాను అని రాజు అంటాడు. ఆ రాజు అధికారానికి వ్యతిరేకంగా హక్కులు అడిగేవాళ్ళు, వాడు దైవదత్తం అంటున్నాడు, అంతే బలంగా మనం ఏమనాలి అనుకుని 'ఇది సహజాతం పో' అన్నారు. నాకు దేవుడు ఇచ్చినాడు అని వాడు అంటే, నాకు పుట్టుకతో వచ్చింది పో అని వీళ్లు అన్నారు. ఆ పుట్టుక దేవుడు ఇచ్చిన పుట్టుక అనుకున్నవాళ్లూ ఉన్నారు, కాదనుకున్న వాళ్ళూ ఉన్నారు. ఆస్తికులూ ఉన్నారు, కానివాళ్ళూ ఉన్నారు. ఇది సహజాతమైన హక్కు అనేది దైవదత్తమైన అధికారానికి బలమైనటువంటి జవాబు అయింది పాశ్చాత్యదేశాలలో. (అలాగని) మనిషై పుట్టినందుకు By virtue of being a human being అప్పటి నుంచే ఈ హక్కు చాలా స్పష్టంగా వచ్చిందని నేనేమీ అనను. ఇవ్వాళ సిద్ధాంతీకరించినట్టుగా ఆ రోజు చేసి ఉండక పోవచ్చును గానీ ఆ రూపంలోనే అది వచ్చింది.

(నిజానికి) ఆనాడు హక్కుల గురించి ప్రకటించిన వాళ్ళు, మనిషై పుట్టినందుకు సహజాతంగా, సహజంగా, ప్రకృతి సిద్ధంగానే ఈ హక్కులు ఉన్నాయని చెప్పినవాళ్ళు వాళ్ళ జాబితాలో చేర్చిన హక్కులు కొన్నే. దాంట్లో లేనివి చాలా ఉన్నాయి ఈ రోజు. అప్పటికి ఎవరైతే నోరున్నవాళ్ళో, ఎవరైతే మాట్లాడగలిగిన వాళ్ళో, ఎవరైతే అడగ్గలవాళ్ళో, ఎవరైతే అడుగుతున్నారో వాళ్ళు మాత్రమే తమకి అవసరమైనవి, తమకు అర్ధమైనవి హక్కులుగా ప్రకటించుకున్నారు. దీనికి Universal Rights అనీ, Declaration of the rights of man అనీ చాలా సాధారణమైన పేర్లు పెట్టుకున్నప్పటికీ ఒక పరిమితమైన జాబితా అది. అయినా

దానివల్ల ఒక ప్రయోజనం చేకూరింది. ఆ జాబితాలో లేని హక్కుల గురించి, అవి కావాల్సిన వాళ్ళు తర్వాత ప్రశ్నించడానికి దీని వల్ల మార్గం ఒక రకంగా సులభం అయ్యింది. వాడు ఎందుకు ఆ హక్కులు అడుగుతున్నాడు, అవి సహజాతం అంటున్నాడు, మరి నా హక్కులు సహజాతం కావా అని అడగటానికి ఒక సైద్ధాంతిక పునాది సులభంగా దొరికింది. నాకు ఈ హక్కులు కావాలి అనటానికి నేను ప్రత్యేకమైన కారణాలు చెప్పుకుంటే, వేరే వాళ్ళు అడగటానికి వాళ్ళూ ప్రత్యేకమైన కారణాలు చెప్పుకోవాలి. నేను మనిషిని కాబట్టి నేను హక్కులు అడుగుతున్నాను అంటే వేరే వాడు నేను మనిషిని కాదా, నేనూ అడుగుతాను అని తర్కిస్తే ఇష్టమున్నా లేకపోయినా నేను ఒప్పుకోవాల్సి వస్తుంది.

అందువల్ల ఈ మానవ హక్కులు అనే భావన ఆ రకంగా ఆ లేమి అనుభవించే వాళ్ళందరికీ ఒక తాత్విక పునాదిని సార్వజనీనంగా ఇచ్చింది. ఆ రకంగా వాటిని డిమాండ్ చేసుకుంటూ వచ్చారు. అమెరికా రాజ్యాంగము We the people of the United States of America అని మొదలవుతుంది. అంటే అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల ప్రజలమైన మేము ఇవి మా సహజాతమైన హక్కులుగా భావిస్తున్నామని డిక్లేర్ చేసుకున్నారు. తొలినాడు దాంట్లోనూ కొన్నే ఉండేవి. తర్వాతర్వాత తమకు కావాల్సిన హక్కులు ఆ జాబితాలో లేవు అని గుర్తించిన వాళ్ళు – ప్రధానంగా కార్మిక ఉద్యమాలు, స్త్రీల ఉద్యమాలు, తర్వాత కాలంలో నల్లజాతీయుల ఉద్యమాలు ముందుకు వచ్చి We the people అన్నావు నువ్వు, దాంట్లో మేము లేమా...? అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల ప్రజలమైన మేము ఇవి మా సహజాతమైన హక్కులుగా భావిస్తున్నాం అని ప్రకటించావు, దాంట్లో మేం లేమా? మా హక్కులు కనబడ్డం లేదు దాంట్లో అనేది వాళ్ళకు ఒక బలమైన తాత్విక పునాదిని ఇవ్వగలిగింది. ఇవి మా హక్కుల ప్రకటనగా భావిస్తున్నాం. స్త్రీల హక్కులు ఇవి, కార్మికుల హక్కులు ఇవి, నల్ల జాతీయులవి ఇవి, ఆదివాసులవి ఇవి, అంటూ అవన్నీ కలిపి ఒక పుస్తకంగా వేశారు. అది We the other people of United States of America, అంటే అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల ఇతర ప్రజలమైన మేము అని మొదలవుతుంది. ఆ రాజ్యాంగం రాసినప్పుడు దాంట్లో చేర్చబడని వాళ్ళం మేము అని గుర్తు చేశారు. అది ఒక ప్రచురణగా కూడా వచ్చింది. ఫిలసాఫికల్‌గా మానవహక్కులనే భావనలో ఉన్నటువంటి సౌకర్యం ఏమిటంటే అప్పటికి గుర్తించినటువంటి మానవ హక్కుల జాబితా పరిమితమే కావచ్చు, కాని అనంతంగా వ్యాప్తి చెందటానికి దాంట్లో మూలం ఉంది. ఆ తాత్విక భూమిక దానికి కావలసింది ఇస్తుంది.

బౌద్ధంతో మొదలయింది

మన దేశానికి వచ్చేటప్పటికి బుద్ధుడు, బుద్ధుని సమకాలీన తత్వవేత్తలు, ఆలోచనాపరులు – ఇవ్వాళ్టి భావంలో ఉద్యమకారులు అనొచ్చునేమో – ఎక్కువగా స్పందించింది, ప్రశ్నించింది వైదిక ధర్మాన్ని. అప్పుడు ఉన్న రూపంలోనూ, తరువాత

మారుతున్న రూపాల్లోనూ చాలా బలంగా శాసించినటువంటి బ్రాహ్మణీయ ధర్మాన్ని ప్రశ్నించారు. దాంట్లో మౌలికంగా ఉన్న అసమానతను – పుట్టుకతోనే కొందరు ఎక్కువ, కొందరు తక్కువ అనేది ఎక్కడుంది, ఎందుకుండాలి అని అడిగారు వాళ్లు. ప్రత్యామ్నాయము, యోగ్యత అని ఇవ్వాళ మనం వాడిన భాష ఆనాడు వాళ్ళు వాడకపోవచ్చు. కానీ పుట్టుకతోనే ఒకరు ఎక్కువ, ఒకరు తక్కువ, పుట్టుకను బట్టే ఒకరు ఒక రకంగా బతకాల, ఇంకొకరు ఇంకో రకంగా బతకాల అనే ధర్మం సార్వజనీనం కాదట, వేరే ప్రాంతాలలో ఇట్లా లేదట అనేది బుద్ధుడు అప్పటికి ఈ బ్రాహ్మణీయ ఆర్యావర్తానికి వెలుపల ఉండే ప్రాంతాలను ఉదాహరణగా తీసుకొని ప్రశ్నిస్తాడు. ఆ తర్వాతి కాలంలోనూ ఈ ప్రశ్న పదే పదే వస్తూనే ఉంది. అంటే ఇది మనిషి అనే భావనకు సంబంధించినది. బ్రాహ్మణీయ ధర్మంలో మనిషనే భావన లేనే లేదు. దాని ప్రకారం మనిషై ఎవరూ పుట్టరు. బ్రాహ్మణుడుగా పుడతారు, క్షత్రియుడుగా పుడతారు, వైశ్యుడిగా పుడతారు, శూద్రుడిగా పుడతారు, ఇంకో రకంగా పుడతారు తప్ప మనిషిగా ఎవ్వరూ పుట్టరు బ్రాహ్మణ ధర్మంలో. అలాంటప్పుడు మనిషిగా పుడతాము అనేదే దానికి ఉన్న బలమైనటువంటి జవాబు. ఆ అర్థంలో అది హ్యూమనిజం. మానవతావాదం. ఆ జవాబుతో ఏమొచ్చింది అంటే మనిషై పుట్టిన వాళ్ళందరికి కూడా సమాన ప్రాతిపదిక ఉండాలి అనే ఒక బీజరూపమయిన భావన. ఇవ్వాళ మనం సమానత్వాన్ని ఎక్కువగా భౌతిక అర్థంలో ఉపయోగిస్తాం. వనరుల పైన సమాన అధికారము, సమాన జీవన ఆధారము, సమాన జీవనము అలా – తొలినాడు అది భౌతికం కంటే కూడా దేవుణ్ని తెలుసుకొనే అర్హత పొందే హక్కు, అందులో సమానత్వం. దాని మీద ఎక్కువ దృష్టి ఉండింది.

బుద్ధుడి కాలం దగ్గర నుంచి బ్రాహ్మణీయ సమాజానికి వ్యతిరేకంగా వచ్చిన తిరుగుబాట్లన్నిట్నీ తీసుకుంటే వాటిలో కీలకమైన అంశం ఏమిటంటే, జ్ఞానాన్ని పొందే అర్హత నీకు మాత్రమే ఉందని ఎవరు చెప్పారు? మాకు ఎందుకు లేదు అని. ఈ జ్ఞానం అనేది పూర్తిగా ఆధ్యాత్మికమే కాకపోవచ్చు. ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానము, భౌతిక జ్ఞానము కలగలిసిందే అయినా దాంట్లో కీలకమైనది ఏదీ అంటే ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం లేదా దైవజ్ఞానం పొందే అధికారం. అంటే సత్యాన్ని – మానవ జీవితానికి సంబంధించిన సత్యాన్ని తెలుసుకునే అధికారం. శాస్త్రీయ జ్ఞానం కాకపోవచ్చు. కొంత భాగం కలిసే ఉంటుంది కూడా. పూర్తిగా విడిపడి ఏమీ ఉండదు అది. శాస్త్రీయం, ఆధ్యాత్మికం అనే విభజన ఆధునికమైనది. ఆ రోజున ఆ విభజన అట్లా లేదు, కనీసం బలంగా లేదు. మానవ జీవితానికి సంబంధించినటువంటి సత్యాన్ని, ఆ జ్ఞానాన్ని పొందగలిగే అర్హత నీకు మాత్రమే ఎందుకుంది? బ్రాహ్మణులకి మాత్రమే ఎందుకుంది? అందరికీ ఎందుకుండకూడదు అని చాలా బలంగా ముందుకు వచ్చినటువంటి ఆ భావన హక్కుల భావనే. ఇవ్వాళ మనం ఎక్కువగా భౌతిక పరిస్థితుల రూపంలోని హక్కుల గురించి మాట్లాడుతున్నాం. అయినప్పటికీ రెండిటికీ పునాది ఒక్కటే. నేను మనిషిని, సత్యాన్ని తెలుసుకొనే అర్హత నాకెందుకు లేదు?

నీకెందుకు ఉంది? నువ్వూ మనిషివే కదా! అని బ్రాహ్మణులను ప్రశ్నించినటువంటి తిరుగుబాటు.

నిజానికి బుద్ధుడు సామాజిక, భౌతిక జీవితంలో సమానత్వాన్ని గురించి ఎంతవరకు మాట్లాడాడు అనేది ప్రశ్నార్థకంగానే ఉంది గానీ, జ్ఞానాన్ని, సత్యాన్ని శోధించేటటువంటి హక్కు, పొందేటటువంటి హక్కు మాత్రం అందరికీ ఉంటుందని చెప్పాడు. అందుకనే బౌద్ధ సంఘంలో కులంతో నిమిత్తం లేకుండా అందరికీ ప్రవేశం. ఈ రోజు ఇది అసంగతంగా అనిపిస్తే అనిపించవచ్చుగానీ ఆనాటికి ఇది చాలా బలమైనటువంటి కోరిక, చాలా బలమైనటువంటి ఆకాంక్ష. జీవితాన్ని నియంత్రించటంలో, మన జీవితాన్ని మనం సాధించుకోవటంలో జ్ఞానం చాలా కీలకమైనది, చాలా కేంద్రమైనది. జ్ఞానం మీద మనకు నియంత్రణ లేకపోతే, మనకు హక్కు లేకపోతే, జ్ఞానమంతా మరొకడి చేతుల్లో ఉంటే, అతని ద్వారానే, అంటే బ్రాహ్మణుడి ద్వారానే అదంతా జరుగుతుంది. అప్పుడు మన జీవితాన్ని మనం నియంత్రించుకోలేం. నియంత్రణకు అవసరమైన సత్యము, జ్ఞానముపైన అర్హత, హక్కు వేరే వాళ్ళ చేతుల్లో ఉంటుంది. ఇది నాకెందుకు లేదు? ఇది నాకూ కావాలి అనేది వాళ్ళలో చాలా బలంగా ముందుకు వచ్చినటువంటి భావన. అందుకే బౌద్ధ సంఘంలో అందరికీ సమాన ప్రవేశం. బయట జీవితంలో బౌద్ధులు సంపూర్ణమైన, ఆధునికమైన సోషలిస్టు అర్థంలో సమానత్వం కోసం పోరాటాలు చేశారో లేదో కానీ వారి సంఘంలో మాత్రం అందరికీ సమాన ప్రవేశం ఉండాలని చేశారు. అక్కడ కూడా బుద్ధుడు స్త్రీల ప్రవేశాన్ని చాలాకాలం ఒప్పుకోలేదు. చాలా కొట్లాటల తర్వాతే స్త్రీలకు ప్రవేశం కల్పించాడనేది కూడా ఒక చారిత్రక వాస్తవం. మొత్తానికి ఒక క్రమంలో అదీ జరిగింది.

బ్రాహ్మణ వ్యతిరేక తిరుగుబాట్లు

ఆ తర్వాతి కాలంలో జరిగిన బ్రాహ్మణ వ్యతిరేక తిరుగుబాట్లు అన్నీ కూడా దేవుడికి మనిషికి మధ్య; లేకపోతే జ్ఞానానికి, ఆ జ్ఞానాన్ని పొందేటటువంటి మనిషికి మధ్య నువ్వెవరు అని బ్రాహ్మణులను ప్రశ్నించినవే. ఆ హక్కు ప్రతి ఒక్కరికి ఉందని చెప్పాయి అవన్నీ. లింగాయత్‌ల ఉద్యమం అయినా, వేరే బ్రాహ్మణ వ్యతిరేక తిరుగుబాట్లు అయినా సారాంశం అదే. వాళ్ల దృష్టి అంత మేరకే ఉన్నప్పటికీ బ్రాహ్మణీయ సమాజం పునాదులను అది మౌలికంగానే సవాలు చేసింది. కేవలం జ్ఞానానికి, పౌరోహిత్యానికి, పూజారితనానికి సంబంధించినటువంటి అంశం మాత్రమే కాకుండా మొత్తంగా బ్రాహ్మణీయ సమాజ స్వభావాన్ని ప్రశ్నించేటటువంటి లక్ష్యం అది. ఆచరణలో కూడా చాలా సందర్భాలలో అలాగే ఉండింది. మన దేశ హక్కుల ఉద్యమం చరిత్ర చెప్పాలంటే దీన్నుంచి మొదలుపెట్టి చెప్పుకుంటూ రావల్సి ఉంటుంది. అయితే పాశ్చాత్య దేశాలలో ఇంతకు ముందు చెప్పినట్లుగా వాళ్ళు ప్రధానంగా ఎదుర్కొన్నది రాజ్యం ఆధిపత్యాన్నే. ఇక్కడ లేదని కాదు, అయితే దానికి వ్యతిరేకంగా ఇక్కడ ఉద్యమాలు రాలేదు. ఇక్కడా రాచరికపు నియంతృత్వ

పాశ్చాత్య దేశాల్లో వచ్చినటువంటి హక్కులు అవి రాజ్యానికి వ్యతిరేకంగా రావడంవల్ల మనిషిని పౌరుడిగా చూస్తాయి. మనం మానవహక్కులు, మనుషుల హక్కులు అనుకున్నప్పుడు ఈ మనిషి ఎవరు, మనిషికి మనం ఏం నిర్వచనం ఇచ్చుకుంటాం అనేదాన్ని బట్టి మనం దేన్ని హక్కుగా గుర్తిస్తాం అనేది ఉంటుంది.

అధికారం ఉండింది కానీ, ఇక్కడ బహుశా మానవ జీవితాన్ని ప్రధానంగా శాసించింది రాజ్యం అధికారం కంటే కూడా బ్రాహ్మణీయ హైందవ సమాజం యొక్క సంస్కృతి, సామాజిక ఆచారాలు, అలవాట్లు, పెత్తనం, ఆధిపత్యం. అందువల్ల ఇక్కడ హక్కులకు సంబంధించిన ఆరాటం ఎక్కువగా దానికి వ్యతిరేకంగానే వచ్చాయి.

హక్కులకు సంబంధించి వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటే ఈ రెండు మూలాలు కూడా మనకు బలంగానే కన్పిస్తాయి. వాటి నుంచి వచ్చినటువంటి హక్కుల భావనలు తెలిసో తెలియక మన అవగాహనలో అంతర్భాగం అయి ఉన్నాయి. తెలిసే వాటిని సిద్ధాంతీకరించుకోవాల్సిన బాధ్యత మనమీద చాలా బలంగా ఉంది. పాశ్చాత్య దేశాల్లో వచ్చినటువంటి హక్కులు అవి రాజ్యానికి వ్యతిరేకంగా రావడంవల్ల మనిషిని పౌరుడిగా చూస్తాయి. మనం మానవహక్కులు, మనుషుల హక్కులు అనుకున్నప్పుడు ఈ మనిషి ఎవరు, మనిషికి మనం ఏం నిర్వచనం ఇచ్చుకుంటాం అనేదాన్ని బట్టి మనం దేన్ని హక్కుగా గుర్తిస్తాం అనేది ఉంటుంది. మనిషి పౌరుడు అయితే మనకు కనిపించే హక్కులు కొన్ని. పౌరులకు పరిపాలించే వాళ్ళ అభిప్రాయాలతో విభేదించి మాట్లాడేందుకు భావప్రకటనా స్వేచ్ఛ ఉండాలి. తమను ఎవరు పరిపాలిస్తారో అని నిర్ణయించుకునేందుకు ఓటింగ్ హక్కు అనుకోండి, వేరే ఏ రూపంలోనైనా అనుకోండి – రాజకీయ హక్కు కూడా ఉండాలి. రాజ్యం జోక్యం లేకుండా తమకు నచ్చిన జీవన విధానాన్ని ఎంచుకొనేటటువంటి స్వేచ్ఛ ఉండాలి. ఒకవేళ ఏదైనా తప్పు చేసి రాజ్యం చేతిలో శిక్షకు గురైనా నేరవిచారణ, శిక్ష న్యాయబద్ధంగా, మానవీయంగా ఉండాలి. మనిషిని మనం పౌరులుగా చూసినప్పుడు – అంటే హక్కులను రాజ్యానికి వ్యతిరేకంగా చూసినప్పుడు – ఇట్లాంటి హక్కులు అడుగుతాం.

ఇవాళ్టికి కూడా వాటినే Civil and political rights పౌర రాజకీయ హక్కులు అని వర్గీకరించటం జరుగుతూ ఉంది. ఐక్యరాజ్యసమితి ప్రకటనలలో కూడా ఇంటర్నేషనల్ కొవెనంట్ ఆన్ సివిల్ అండ్ పొలిటికల్ రైట్స్ అని ఒకటుంది, ఇంటర్నేషనల్ కొవెనంట్ ఆన్ సోషల్, ఎకనామిక్ అండ్ కల్చరల్ రైట్స్ అని వేరే ఉంది. రెండూ ఇప్పటికీ వేరుగానే ఉన్నాయి. వాటిని కలపలేదు. ఆ కృత్రిమమైన విభజన పదే పదే తలెత్తుతూనే ఉంది. సివిల్

అండ్ పొలిటికల్ హక్కులు కలిగి ఉండే మనిషి ఎవరంటే.. ఈ హక్కుల కర్త ఎవరు అంటే పౌరుడు. పౌరుడు అంటున్నామంటే అతనికి వ్యతిరేకంగా ఏముంటుంది? రాజ్యం ఉంటుంది. ఆ రాజ్యం నుండి పౌరులు కోరుకొనే స్వేచ్ఛలు ఏవీ అంటే అభిప్రాయ స్వేచ్ఛ, భావ ప్రకటనా స్వేచ్ఛ. మాగ్నాకార్టాలో చెప్పినట్టు పరిపాలన అనేది చట్టప్రకారం జరగాలి. ఆ చట్టాలు ప్రజల ఉమ్మడి సమ్మతి మీద రూపొందాలి. అప్పుడది ఆ సమాజం ఉమ్మడి సమ్మతి అవుతుంది. ఎన్నికల రూపంలో వ్యక్తం చేసుకునే సమ్మతి. దాని ద్వారా చేసిన చట్టాల ఆధారంగానే పరిపాలన సాగాలి. అవన్నీ కలిసే పౌర, రాజకీయ హక్కులు అయ్యాయి.

అదే మనిషిని ఓ స్త్రీగా చూస్తే చాలా భిన్నమైన హక్కుల అవసరం మనకు కనిపిస్తుంది. మనిషిని మనం ఎలా చూస్తామనే దానిని బట్టే ఏ హక్కులు మన కళ్ళకు కనిపిస్తాయో తెలుస్తుంది. కేవలం సిటిజన్‌గా చూస్తే కొన్ని హక్కులు మనకు కనిపించవు. స్త్రీగా చూస్తేనే కొన్ని హక్కులు కనిపిస్తాయి. ప్రపంచాన్ని రెండుగా విభజించి కుటుంబం లోపల, కుటుంబం బయట అనే వర్గీకరణ చేసేసి, నీ కుటుంబం లోపల నువ్వు ఉండు, నీ యోగ్యత, నీ టాలెంట్, నీ ఇష్టాయిష్టాలు ఏవైనా అక్కడే వ్యక్తం కావాలి అనేది హక్కుల మీద ఒక పరిమితి అని, అణచివేత అని ఎప్పుడు గుర్తిస్తాం? ఆ మనిషిని స్త్రీగా చూసినప్పుడే ఆ స్పృహ వస్తుంది. అట్లాగే మనిషిని మనం బ్రాహ్మణీయ వ్యవస్థలో బతుకుతున్న ఒక దళితుడుగా చూడగలిగితే వేరే రకమయిన హక్కుల ఆవశ్యకత, హక్కుల లేమి మన కళ్ళకు కనిపిస్తాయి. ఆ మనిషిని అడవిలో బతికే ఆదివాసిగా చూస్తే తమ పరిసరాలపైన వారికుండవలసిన అజమాయిషీ గానీ, అది కోల్పోవడం గానీ, అది ధ్వంసం కావటం గానీ కనిపిస్తుంది. అంటే హక్కులకు వాహకమైనటువంటి వ్యక్తి ఎవరు అన్నదాన్ని బట్టి మనకు ఏ హక్కులు కనిపిస్తాయి అనేది మారుతూ వస్తుంది. ఆయా సమాజాలలో ఎదుర్కొన్న పరిస్థితులను బట్టే ఆ మనిషిని పౌరులుగా చూడటం పాశ్చాత్య దేశాలలో జరిగింది. పౌరులుగా చూసినప్పుడు సహజంగానే ఏం కనిపించింది అంటే ఇవ్వాళ పౌర రాజకీయ హక్కులు అని చెప్పేవే కనిపించాయి. వాటికోసమే పోరాటాలు నడిచాయి. వాటిని తక్కువ చేయడం నా ఉద్దేశ్యం కాదుగానీ ఆ పరిమితిలో వచ్చిన హక్కులే అవన్నీ కూడా.

వాళ్లేనా పౌరులు?

ఆనాడు మనిషిని పౌరులుగా మాత్రమే చూశారు కాబట్టే వారు తాము తయారు చేసుకున్న హక్కుల జాబితాను Declaration of the Rights of man అన్నారు. అంటే మనిషి యొక్క హక్కుల ప్రకటన అని బ్రహ్మాండంగా దానిని ప్రకటించుకున్నారు. కానీ దానిలో ఉన్నది ఏమిటి అంటే అందరు మనుషులకూ అవసరమైన అన్ని హక్కులూ కాదు, పౌరుల హక్కులు మాత్రమే. తాము పౌరులం మాత్రమే కాదు, తాము కార్మికులం; తాము పౌరులం మాత్రమే కాదు తాము స్త్రీలం; తాము పౌరులం మాత్రమే కాదు నల్లజాతి వాళ్ళం; అని గుర్తించాక కార్మికులు అయినందుకు, స్త్రీలు అయినందుకు, నల్లజాతి వాళ్ళు అయినందుకు

తమకు కనిపించిన కొన్ని హక్కులు ఈ డిక్లరేషన్‌లో లేవే అనుకున్నారు. అప్పుడు we the people of United States of America అని ఎట్లా అన్నావు నువ్వు అని అడిగారు. How about the other people? మా సంగతేమిటి అన్నారు. అంటే పౌరులుగా హక్కులు మాత్రమే కాదు. వీళ్ళకు అదనంగా వేరే కోణాలు ఉన్నాయి. మా స్థితి కారణంగా వచ్చిన హక్కుల లేమి గురించి నీ జాబితాలో ఏమీ లేదెందుకు అని వాళ్ళు ప్రశ్నించినపుడు సహజంగానే ఒక చర్చ వచ్చింది. వీటిని ఎట్లా అంతర్భాగం చేసుకోవాలి? వీటికి ఎట్లా చోటు కల్పించాలి? అసలు కల్పించాలా, కల్పించ కూడదా? అమెరికా చాలా కాలం పాటు ఒక వైఖరి తీసుకొంది ఐక్యరాజ్యసమితిలో. ఏమనంటే పౌర, రాజకీయ, హక్కులు మాత్రమే హక్కులు. సామాజిక, ఆర్థిక, సాంస్కృతిక హక్కులు అని పిలవబడేవి విధాన పరమైనటువంటి లక్ష్యాలు గావచ్చు, ఆదర్శాలు గావచ్చు కానీ అవి హక్కులు కాదు అని. ఇవ్వాళ్టికీ అమెరికా వైఖరి అదే.

పౌర రాజకీయ హక్కులు VS సామాజిక ఆర్థిక హక్కులు

అయినా ఐక్యరాజ్యసమితి 1948లో అంతర్జాతీయ మానవ హక్కుల ప్రకటన చేసినప్పుడు దాంట్లో ఈ రెండు రకాలు అంతో ఇంతో కలిసే ఉన్నాయి. ఎక్కువగా పౌర రాజకీయ హక్కులే ఉన్నా కొన్ని సామాజిక, ఆర్థిక హక్కులు కూడా ఉన్నాయి. ఆ తరవాత సమగ్రమైన ఒడంబడిక తయారు చేయాలి అనుకున్నప్పుడు అమెరికా గట్టిగా అడ్డం పడడంవల్ల చెయ్యలేకపోయారు. సామాజిక, ఆర్థిక హక్కులు హక్కులు కావు, అవి విధాన పరమైనటువంటి అభిప్రాయాలు మాత్రమే. కొందరికి ఆదర్శం కావచ్చు. కొందరికి కాకపోవచ్చు అనే వైఖరే అమెరికా ఆ రోజు తీసుకుంది. అప్పుడు సోవియట్ కూటమి లోని దేశాలు ఏమన్నాయంటే సామాజిక ఆర్థిక హక్కులు మాత్రమే హక్కులు. మేము వాటిని కల్పిస్తున్నాము. వాటిని వ్యవస్థాపరంగానే కల్పించాలి. పౌర రాజకీయ హక్కులనేవి వాటిని కూలదోయడానికి ఉపయోగించే కుట్ర (సాధనాలు) గానే చూస్తాం మేము అన్నారు. అంటే సామాజిక ఆర్థిక హక్కులను కల్పించే వ్యవస్థను కూలదోయడానికి ఒక కుట్రగా లిబరల్ డెమొక్రసీని చూడటం – ఒక కృత్రిమమైన సంవాదం సాగింది ఈ రెండింటి మధ్య కూడా. అది కృత్రిమమనేది సులభంగానే చెప్పొచ్చు. ఎందుకంటే ఏ మనిషైనా నీకు అన్నం కావాలా స్వేచ్ఛ కావాలా అంటే రెండూ కావాలి అనే అంటారు. నాకు ఏదో ఒకటి మాత్రమే కావాలి అనే మనిషి ప్రపంచంలో ఎవ్వరూ ఉండరు. తుపాకీ పెట్టి అడిగితే వేరే సంగతి గానీ, స్వేచ్ఛగా అడిగితే మాత్రం రెండూ కావాలనే అంటారు ఎవ్వరైనా. తుపాకీ పెట్టి అడిగితే ఆ అడిగే వాడు ఏది కోరుకుంటాడో దానిని బట్టి చెపుతారు. వాడు అన్నం పెడతానంటాడా లేదా స్వేచ్ఛ ఇస్తానంటాడా అనే దాన్ని బట్టి చెపుతారు.

ప్రాక్టికల్‌గా కూడా మనకు కనిపించేదేమిటంటే ఇప్పుడు మనం సామాజిక ఆర్థిక హక్కులు లేవు, పోతున్నాయని అంటున్నాం. ఉన్నవి తీసేస్తున్నారు గ్లోబలైజేషన్ ద్వారా

అంటున్నాం. ఉదాహరణకు స్వంత జాగా లేని వాళ్ళకు గుడిసెలు వేసుకోవడానికి చోటు కావాలి. కాని అది భారతదేశ రాజ్యాంగంలో ఒక హక్కు కాదు. భారతదేశ రాజ్యాంగంలో ఎక్కడా కూడా ప్రతి ఒక్కరికీ నివసించడానికి ఇన్ని సెంట్ల జాగా ఇవ్వాలి అని రాయలేదు. అది రాజ్యాంగంలోనూ లేదు, దానికి వేరే చట్టమూ లేదు. లేకపోతే ఏంజేస్తారు ఊరుకోరు కదా! చట్టంలో లేకపోతే కొట్లాడతారు. ఖాళీ జాగా కనబడితే గుడిసెలు వేసుకుంటారు. అదొక ఆర్థిక హక్కు అనండి జీవన హక్కు అనండి, మొత్తానికి సామాజిక ఆర్థిక హక్కులలో భాగంగానే దాన్ని డిమాండ్ చేస్తారు. గుడిసెలు వేసుకుంటారు. వేసుకుంటే వాడొచ్చి ఏం జేస్తాడు? నీకు లేని సామాజిక ఆర్థిక హక్కును నీవు కోరుకుంటున్నావు కాబట్టి నీకున్న పౌర హక్కును నేను తీసేస్తాను అంటాడు. నిన్ను కొడతాను, నిన్ను తంతాను, నిన్ను చిత్రహింసలు పెట్టి మళ్ళీ గుడిసెలు వేసుకోకుండా చేస్తాను అంటాడు. ఎలా? ఎవ్వరినీ పోలీసు యంత్రాంగం నేరవిచారణ పేరుతో హింసించడానికి వీలు లేదు, ఎవ్వరినీ అక్రమంగా నిర్బంధించటానికి వీలు లేదు, చట్టానికి విరుద్ధంగా శిక్షించడానికి వీలు లేదు అని చెప్పే పౌర, రాజకీయ హక్కులు ఏవైతే ఉన్నాయో వాటిని అతిక్రమించి వాళ్ళ గుడిసెలు పీకేస్తాడు, వాళ్ళను తన్ని మళ్ళీ గుడిసెలు వేసుకోకుండా చేస్తాడు. మరో ఉదాహరణ. మాకు ఇళ్ళ స్థలాలు కావాలి అని పేదలు ఉద్యమం చేస్తారు, ఒక ఆందోళన చేస్తారు, ఒక ధర్నా చేస్తారు. ధర్నా ఎక్కడ చేయాలి? హైద్రాబాదు సిటీలో మీరు గట్టిగా ధర్నా చేయాలంటే మినిష్టర్ గారింటి ముందో సెక్రటేరియట్ బయటో చేయాలి, అప్పుడైతే కదా వాడికి వినపడేది, కనపడేది. కాని అలా చెయ్యటానికి వీలు లేదని పోలీసు కమీషనర్ గారు ఒక ఆర్డర్ జారీ చేశాడు. హైదరాబాద్‌లో ధర్నా చేయాలనుకున్న వారందరూ కూడా ఫలానా చోట మాత్రమే చేయాలి. ఇందిరా పార్కు అనే చోటే చేయాలి. అక్కడేమో ధర్నా చేసేవాళ్ళు, మరొక ధర్నా చేసేవాళ్ళు మాత్రమే ఉంటారు. వేరే ఎవ్వరూ ఉండరక్కడ ఓదార్చుకోవడానికైనా చెప్పుకోవడానికైనా మీ గోడు.

అది నాకు చాలదు, నేను మినిష్టర్ గారి ఇంటి బయటనో సెక్రటేరియట్ దగ్గరో ధర్నా చేస్తాను అని అంటే మీరు ఏం డిమాండ్ చేస్తున్నారు? భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 19 లో ఇచ్చిన రెండు పౌర, రాజకీయ హక్కులు పొందాలని చూస్తున్నారు. అవేమిటీ అంటే సమావేశ స్వేచ్ఛ, భావ ప్రకటనా స్వేచ్ఛ. భారత రాజ్యాంగం హామీ ఇచ్చినటువంటి ప్రాథమిక హక్కులు అవి. వాటిని మీకు లేని ఒక సామాజిక ఆర్థిక హక్కు కోసం మీరు వాడుకుంటున్నారు. మాకు ఇళ్ళ స్థలాలు ఇవ్వండి మేము గుడిసెలేసుకుంటాం, పీకేసిన గుడిసెలను మళ్ళీ వేసుకోవడానికి మాకు అవకాశం కల్పించండి అని ఆ హక్కును మీరు వాడుకొనే ప్రయత్నం చేస్తే గుర్రాల మీద పోలీసులు దిగుతారు. ఇప్పుడు హైద్రాబాద్‌లో పోలీసులు ఎక్కువగా గుర్రాల మీదే తిరుగుతున్నారు. వాళ్ళకు వేరే వాహనాలు సరిపోవడంలే. పిల్లల్ని, పాపల్ని, ముసలివాళ్ళను, స్త్రీలను తేడా చూడకుండా చావగొడుతున్నారు. ఇది ఎందుకు చెప్తున్నానంటే పౌర రాజకీయ హక్కులు, సామాజిక ఆర్థిక

> సామాజిక ఆర్థిక హక్కులు మాకు లేవు అని ఆందోళన చేస్తే మీకు ఉన్నాయి అని చెప్పే పౌర, రాజకీయ హక్కులని తీసేస్తారు. రివర్సుగా చెప్పాలంటే మనకు లేని సామాజిక హక్కుల కోసం మనం చేసే ప్రతి ఆందోళన కూడా మనకున్న పౌర రాజకీయ హక్కులు వాడుకొనే చేస్తాం.

హక్కులు అనేది కృత్రిమమైన వర్గీకరణ అని చెప్పటం కోసం. సామాజిక ఆర్థిక హక్కులు మాకు లేవు అని ఆందోళన చేస్తే మీకు ఉన్నాయి అని చెప్పే పౌర, రాజకీయ హక్కులని తీసేస్తారు. రివర్సుగా చెప్పాలంటే మనకు లేని సామాజిక హక్కుల కోసం మనం చేసే ప్రతి ఆందోళన కూడా మనకున్న పౌర రాజకీయ హక్కులు వాడుకొనే చేస్తాం. పౌర రాజకీయ హక్కులు ఆ రకంగా విలువైనవే.

భారతదేశంలో నీకు పని చేసుకునే హక్కు లేదు, నివాసం కలిగి ఉండే హక్కు లేదు, నీకు ఒక రోగం వస్తే దాన్ని సమాజమే నయం చేయాలనే హక్కు నీకు లేదు. మరి ఉన్న హక్కులేవి? ఒక మీటింగ్ పెట్టుకోవచ్చు, కాబట్టి మీటింగ్ పెట్టుకుంటాం, మాట్లాడతాం. ఊరేగింపులు తీయొచ్చు, కాబట్టి ఊరేగింపు తీస్తాం. ఊరేగింపు తీసే హక్కు ఉందా లేదా అని కూడా ఆ మధ్య ఒక చర్చ వచ్చింది. సమావేశ స్వేచ్ఛ ఉంది, కానీ సమావేశమయిన వాళ్ళు ఊరేగింపుకు కూడా పోయే స్వేచ్ఛ ఉందా? ఇప్పుడయితే ఏమందురోగానీ, 1960లలో ఏఐఎస్ఎఫ్ వాళ్ళు వేసిన కేసు సుప్రీంకోర్టు దాకా పోతే రాజ్యాంగ ధర్మాసనం మంచి తీర్పు ఇచ్చింది. భారత రాజ్యాంగంలో సమావేశ హక్కుతో పాటు దేశంలో ఎక్కడికైనా సంచరించే హక్కు కూడా ఉంది పౌరులకు. రెండూ కలిపితే ఊరేగింపు హక్కు అవుతుందని సుప్రీంకోర్టు తీర్పు ఇచ్చింది. ఈ మాత్రం అన్నందుకు సుప్రీంకోర్టును మెచ్చుకోవాలి. ఇవ్వాళైతే అనదు. ఇవ్వాళ ఏమంటుందంటే అది వేరే ఇది వేరే, అసలు దీనికి దానికి సంబంధం లేదనొచ్చు. కోర్టులు ఆ రోజు అలా అనలా. సుప్రీంకోర్టు రాజ్యాంగ ధర్మాసనం తీర్పు అది. దాన్ని వాడుకొని ఇందిరా పార్కు దగ్గర మాత్రమే ధర్నా చేయాలన్న నిబంధన మీద కేసు వేశాం హైకోర్టులో. అది తుది విచారణకు రానుంది. సుప్రీంకోర్టు తీర్పు చూపించాము. అడ్మిట్ చేసుకున్నారు. ఏమంటారో చూద్దాం. ఆ నాటి అభిప్రాయాలు మారుతున్నాయి కదా.

అందుకే నేను ఏమంటున్నానంటే సామాజిక ఆర్థిక హక్కులు, పౌర రాజకీయ హక్కులు అనే విభజన కృత్రిమమైనదని. ఒకానొక కారణమేమిటంటే మనుషులకు అన్నీ కావాల. ఓటింగ్ హక్కు ఇస్తాను, అన్నం ఇవ్వం అన్నా మనుషులు ఒప్పుకోరు. అన్నం

పెడతాను నాకిష్టమైన పరిపాలన చేస్తానన్నా మనుషులు ఒప్పుకోరు. రెండూ కావాలి. సామాజిక ఆర్థిక హక్కులు లేనిచోట వాటికోసం పౌర రాజకీయ హక్కులను ఉపయోగించుకొని పోరాటాలు చేస్తారు. ఆ పోరాటాలను వేరే రకంగా ఎదుర్కోలేకపోతే పౌర రాజకీయ హక్కులను అతిక్రమించడం ద్వారానే ప్రభుత్వం వాటిని అణచివేయాలని చూస్తుంది. అందువల్ల ఇవి సన్నిహితంగా ముడిపడి ఉన్న విషయాలు. ఇలా చెపితే పది నిమిషాలలో సులభంగా అర్థమవుతుంది గానీ అర్ధ శతాబ్దం పాటు దీని గురించి కొట్లాడారు అవి వేరే ఇవి వేరే అని. అమెరికా కూటమి ఒక స్పందన, రష్యా కూటమి ఒక స్పందన. హక్కుల ఉద్యమంలో కూడా చాలా గందరగోళం. చట్టాల గురించి మాట్లాడొచ్చా, మాట్లాడకూడదా? చట్టాలలో ఉండే హక్కులు మనం క్లెయిమ్ చేసుకోవచ్చా, చేసుకోకూడదా? ఇవన్నీ కూడా మానవ నాగరికత ఎదుగుదల క్రమంలో ఇష్టమున్నా లేకపోయినా పరిపాలించే వాళ్ళు, పెత్తనం చేసేవాళ్ళు క్రమంగా ఇచ్చినటువంటి, ఇవ్వక తప్పనటువంటి హక్కులు. పౌర రాజకీయ హక్కులయినా అంతే, సామాజిక ఆర్థిక హక్కులయినా అంతే. వాటిని కలగలిపి ఉపయోగించుకోవడం, పెంచుకోవడం, చివరికి మానవ హక్కులను ప్రాతిపదికగా కలిగినటువంటి సమాజనిర్మాణం దిశగా తీసుకుపోవడం అనేది సరైన చరిత్ర గమనం అవుతుంది. దాంట్లో అంతర్భాగంగానే ఈ మానవ హక్కుల సంఘాలు గానీ, ఉద్యమాలు గానీ పని చేస్తాయి.

ప్రతి మనిషికీ ఒకే విలువ

హక్కుల భావనకు ఇవ్వాళున్న పునాది ఏమిటి? ఎందుకు నీకు హక్కులు ఇవ్వాలి అంటే మనిషిని కాబట్టి అంటున్నాం. అందుకే మానవ హక్కులు అనే మాట వాడతాం. పాశ్చాత్య దేశాల నుంచి కొన్ని హక్కులు ఒక స్రవంతిగా వచ్చి మన అవగాహనలో భాగం అయ్యాయన్నాను కదా. బ్రాహ్మణీయ హిందూ సమాజానికి వ్యతిరేకంగా ఇక్కడ బుద్ధుడి కాలంలో నుంచీ జరిగిన పోరాటాలు ఏవైతే ఉన్నాయో, అంబేద్కర్ భాషలో చెప్పాలంటే ప్రతి మనిషికి ఒకే విలువ అనేది చాలా కీలకమైనటువంటి సూత్రీకరణ. అదే నిరాకరించబడింది, తిరస్కరించబడింది బ్రాహ్మణీయ వ్యవస్థలో. అందుకే ప్రతి మనిషికి ఒకే విలువ అనేది చాలా కీలకమైన ఎదురు జవాబు అవుతుంది బ్రాహ్మణిజానికి. ఆ విలువను, అదొక సూత్రంగా చెప్తున్నామంటే దానికి అనుబంధంగా అనేక హక్కులు వస్తాయి. రిజర్వేషన్ హక్కుతో సహా అన్నీ కూడా దానికి అనుబంధంగా వస్తాయి. అది ఒక స్రవంతి. సోషలిస్టు సిద్ధాంతము, ఆచరణ నుంచి వచ్చినటువంటి స్రవంతి. ప్రతి ఒక్కరికీ పని చేసుకొనే హక్కుండాలి; ప్రతి ఒక్కరికీ వనరులపైన నియంత్రణ ఉండాలి; సమాజంలో, ప్రకృతిలో ఉండే వనరులు కొద్దిమంది గుత్తాధిపత్యంలో ఉండడానికి వీలు లేదు; కనీసం జీవనం అభివృద్ధికి అవకాశాలు అందరికీ అందుబాటులో ఉండాలి అనేవి మూడవ స్రవంతి హక్కులు. ఈ మూడు స్రవంతులు కూడా ఇవ్వాళ మన హక్కుల భావనలో అంతర్భాగం అయినాయి.

మూడింటికీ చాలా సుదీర్ఘమైన చరిత్ర ఉంది. పౌర రాజకీయ హక్కుల కోసం పాశ్చాత్య దేశాలలో దాదాపు మాగ్నా కార్టా రాసినప్పటి నుంచి నాలుగైదు వందల సంవత్సరాలపాటు పెద్ద పోరాటం నడిచింది. ఏ దశలో కూడా రాజులైనవాళ్ళు, పరిపాలకులు పౌరులకు హక్కులు ఉన్నాయి అని సులభంగా ఒప్పుకోలేదు. కొట్లాడితేనే ఒప్పుకొన్నారు. ఇంగ్లాండ్‌లో ఒక సివిల్ వార్ జరిగి రాజును ఉరితీసిన తరవాతే, మళ్ళీ సింహాసనము ఎవరికి ఇస్తాము అంటే మేము ప్రకటించిన బిల్ ఆఫ్ రైట్స్ మీద ఎవడు సంతకం చేస్తే వాడికే ఇస్తాము అంటే, అప్పుడొచ్చింది గ్యారంటీ దానికి.

కానీ పౌరులు vs రాజ్యము అని చెప్పిన ఈ పౌరులు ఎవరు? మాగ్నా కార్టా రాసిన నాటికి వాళ్ళు చెప్పినటువంటి కామన్ కన్సెంట్ ఆఫ్ ల్యాండ్‌లో (సమాజం యొక్క ఉమ్మడి సమ్మతి) సమాజం ఎవరు? పెద్ద భూస్వాములయిన మగవాళ్ళు మాత్రమే. వాళ్ళు, వాళ్ళ House of Commons, అక్కడ నుంచి వచ్చినటువంటి సమ్మతి మాత్రమే పరిపాలనకు పునాది అయింది. ఇక ఆ తరవాత సమాజం యొక్క ఉమ్మడి సమ్మతి అన్న దాంట్లో సమాజం నిర్వచనం పెంచుకొంటూ పోవడం పెద్ద పోరాటమే అయింది వారికి. అంటే పౌర రాజకీయ హక్కుల భావనలో సైతం పౌరులు అనే భావాన్ని విశాలం చేసుకోవడానికి వాళ్ళు చాలా పోరాటమే చేయాల్సి వచ్చింది. పుట్టుకతోనే తమకు ప్రజాస్వామ్యం ఉన్నట్లు మాట్లాడే ఈ దేశాలు నిజానికి స్త్రీలకు ఓటు హక్కును ఈ శతాబ్దం మొదటి దాకా ఇవ్వలేదు. అప్పటికి పార్లమెంట్ ఏర్పడి ఆ దేశాలలో మూడొందల ఏళ్ళు, నాలుగు వందల ఏళ్ళు అయ్యింది. అయినా మగవాళ్ళకు మాత్రమే ఓటు హక్కు ఉంది. అందుకే మహిళా ఉద్యమాలకు పాశ్చాత్య దేశాలలో ఓటు హక్కు అనేది చాలా ముఖ్యమైనటువంటి విషయం అయ్యింది. ఇవ్వాళ మనం దీన్ని చాలా చిన్న విషయంగా భావిస్తాం. ఓటు హక్కు అందరికీ సహజంగా ఉంటుందనుకుంటాం. కాని సహజంగా రాలేదు అది. వందల ఏళ్లపాటు పోరాడాల్సి వచ్చింది దానికోసం. దీనికి జవాబు ఇటీవల మనం కూడా విన్నాం.

ఎన్.టి. రామారావు వచ్చినప్పుడు ఈ ఆడవాళ్ళందరూ వెళ్ళి ఆయనకు ఓట్లేస్తున్నారని గగ్గోలుపెట్టారు. అంటే ఏమిటని? ఆడవాళ్ళు హేతుబద్ధంగా ఆలోచించరు, మగవాళ్ళు మాత్రమే రీజనబుల్‌గా రేషనల్‌గా ఆలోచించి ఓట్లేస్తారు అని. గుడ్డిగా వాళ్ళందరూ ఎన్.టి. రామారావుకు వేయడం వల్లే ఇదంతా జరిగింది అన్నారు. ఇదే జవాబు ఒకప్పుడు కూడా. ఓటు హక్కు స్త్రీలకు ఎందుకివ్వకూడదంటే వాళ్ళు హేతుబద్ధంగా ఆలోచించలేరు, భావోద్వేగాలతో ఆలోచిస్తారు కాబట్టి ఓటు హక్కు వాళ్ళకియ్యొద్దు అని. దాన్ని అధిగమించడానికి పెద్ద పోరాటమే చేశారు వాళ్ళు. అది మహిళా ఉద్యమానికి చాలా ముఖ్యమైన పోరాటం అయ్యింది పాశ్చాత్య దేశాలలో. అట్లా ఒక్కొక్క సెక్షన్ ఓటు హక్కు కోసం పోరాడాల్సి వచ్చింది. మొదట్లో ఇంత ఆస్తి ఉంటేనే ఓటు హక్కు అని ఉండేది. ఆ ఆస్తి పరిమితి తగ్గించుకుంటూ రావడం కూడా పెద్ద పోరాటమే అయ్యింది. ఒక్కసారిగా పోలేదు

అది కూడా. లెవలర్స్ అని 19వ శతాబ్దంలో ఇంగ్లాండ్‌లో ఒక చిన్న గ్రూపు ఉండే వాళ్ళు. లెవల్ చేయడమంటే నేలమట్టం చేయడమని. వాళ్ళ మీద పెద్ద అభియోగం ఏమిటీ అంటే వాళ్ళు అందరినీ ఒకటి చేసేస్తున్నారు అని. వాళ్ళు అడుగుతున్నది ఓటు హక్కే. ఆస్తులు పంచమని అడగలా వాళ్ళు. వాళ్ళు తమను తాము వివరించుకుంటూ ఏమన్నారంటే, మమ్మల్ని మీరు అపార్థం చేసుకోవద్దు, మేము లెవలర్స్ అంటున్నామంటే ఆడవాళ్ళకు, భిక్షగాళ్ళకు కూడా ఓటు హక్కు ఇవ్వమని అడగటం లేదు, అంతగా లెవల్ మేమేమీ చేయడం లేదు అని వాళ్ళు వివరణ ఇచ్చుకోవాల్సి వచ్చింది. పౌర రాజకీయ హక్కుల జాబితాలో రానటువంటి పని హక్కుగానీ, జీవనాధారం కలిగి ఉండే హక్కు గానీ, స్త్రీకి మగవాడితో సమానంగా బాహ్య జీవితంలో పాల్గొనే స్వేచ్ఛ, హక్కు గాని, తన జీవితానికి సంబంధించి నిర్ణయాలు తాను తీసుకొనే స్వేచ్ఛ, హక్కు గానీ, ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పోరాటంగానే ముందుకొచ్చాయి.

లింగాయతులు, వైష్ణవులు

మన దేశంలో బ్రాహ్మణిజానికి వ్యతిరేకంగా జరిగిన పోరాటాలు అయితే ఇవ్వాల్టికీ అయిపోలేదు. రెండువేల ఐదొందల ఏళ్ళుగా ఆ పోరాటం నడుస్తూనే ఉంది. ప్రతి దశలోనూ, జరిగిన ప్రతి పోరాటంలోనూ ఆ పోరాటం లేదా ఉద్యమం చేసిన వాళ్ళు పూర్తిగా ఇక్కడ లేకుండా అయినా వెళ్ళిపోయారు బుద్ధుడిలాగా, బౌద్ధంలాగా. లేదా వాళ్ళు కూడా ఒక కులం అయిపోయారు. కర్ణాటకలో లింగాయతులనే ఒక కులం ఉంది. అది దీనికి చాలా అద్భుతమైన ఉదాహరణ. మరో ఉదాహరణ వైష్ణవం. వైష్ణవమైనా, లింగాయత మతమైనా పుట్టింది దేనికి అంటే దేవుడికి సంబంధించినటువంటి జ్ఞానాన్ని, మానవ జీవితానికి సంబంధించిన సత్యాన్ని పొందే అర్హత బ్రాహ్మణులకే ఎందుకుండాలి? ప్రతి ఒక్కరికి ఉండాలి. ఆ ప్రతి ఒక్కరూ ఎవరూ అంటే లింగధారణ చేసినవాళ్ళందరూ అని. అంటే లింగధారులయిన వాళ్ళందరికీ కూడా శివుని గురించి జ్ఞానాన్ని పొందేటటువంటి అర్హత ఉంటుంది అన్నారు. ఏ కులంలో పుట్టినా పర్వాలేదు అని చెప్పి పుట్టిన లింగాయతులు ఇవ్వాళ వాళ్లే ఒక కులం అయిపోయారు కర్ణాటకలో. పైగా అది ఒక ఆధిపత్య కులం అక్కడ. ఆనాడు ఛండాలురుగా పిలవబడే వాళ్లను కూడా చేర్చుకొని లింగధారి అయితే చాలు శివజ్ఞానం పొందేటటువంటి అర్హత ఉంటుందని చెప్పిన వాళ్ళు వాళ్ళు. ఇవ్వాళ కర్ణాటకలో దళితులపైన దాడులు ఎక్కువగా చేసేది కూడా లింగాయతులు, వొక్కళిగాలే. బ్రాహ్మణీయ సమాజానికున్న బలం అది. వ్యతిరేకంగా పోరాటం చేసిన వాళ్ళు పూర్తిగా బయటికైనా వెళ్లిపోతారు లేదా వాళ్ళు కూడా ఒక కులంగా మారి వర్ణవ్యవస్థలో అంతర్భాగమైనా అయిపోతారు. వైష్ణవం కూడా అంతే. వైష్ణవం పుట్టింది ఎట్లా? భక్తి ఉంటే చాలు. విష్ణువుని ధ్యానం చేసేటటువంటి, విష్ణువుని కీర్తించేటటువంటి భక్తి ఉంటే చాలు. ఆ భక్తి ఎవరికైనా ఉండొచ్చు, ఛండాలురైనా పర్వాలేదు, ఎవరైనా పర్వాలేదు అని చెప్పి వైష్ణవం పుట్టింది.

> ఒక సార్వజనీన విలువ కోసం పోరాటం చేస్తూ దాన్ని మనకు మాత్రమే అన్వయించుకొంటున్నాము. ఇదే పదే పదే జరుగుతూ వచ్చింది కాబట్టే అందరూ బ్రాహ్మణీయ సమాజంలో భాగమయిపోయారు. అట్లా కాకుండా ఉండాలి అంటే ఆ సార్వజనీనతను నిలబెట్టుకోవాలి.

ఇవ్వాళ బ్రాహ్మణులలో శ్రీవైష్ణవులు ఉన్నారు. మా జాతి అదే. నేను పుట్టిన జాతి. మరి బ్రాహ్మణులలో శ్రీవైష్ణవులు ఎక్కడి నుంచి వచ్చారు? వైష్ణవం పుట్టిందే బ్రాహ్మణీయ ఆధిపత్యాన్ని వ్యతిరేకించేందుకు. ఇంతకు ముందే చెప్పినట్టు ఆనాటికి హక్కుల భావన అంటే జ్ఞానానికి సంబంధించిన భావనే, దైవ జ్ఞానానికి సంబంధించిన భావనే. దేవుడిని తెలుసుకోవడానికి భక్తి ఉంటే చాలు అన్నారు. ఎందుకంటే బ్రాహ్మణులు వేదం ఎవర్నీ చదవనీయరు. అలా అని ఎక్కడా దాచి పెట్టలేదు దాన్ని. మనసులో పెట్టుకున్నారు. పుస్తకాన్ని దాచిపెడితే దొంగిలించి అయినా చదువుకోవచ్చు. కాని వాడు పుస్తకంలో రాయలేదు. తాను మాత్రమే తెలుసుకొని, తాను ఎవరికిస్తే వాళ్ళకి మాత్రమే తెలిసేలా చేసుకున్నాడు. ఇంకెట్లా తెలుసుకోవాలి వేరేవాళ్ళు? అందుకని నీ వేదజ్ఞానమే అక్కరలేదు పో, దేవుడ్ని తెలుసుకోవడానికి భక్తి ఉంటే చాలు అన్నారు. ఆ భక్తి ఎవరికైనా ఉండొచ్చు అన్నారు. అలా ఉన్న వాళ్ళందరూ వైష్ణవులే అన్నారు. వాళ్ళే ఇప్పుడు ఒక బ్రాహ్మణ శాఖ అయ్యారు! ఇది ఎందుకు చెప్తున్నానంటే ఇవ్వాళ్టికి కూడా జరుగుతున్నది ఇదే.

బ్రాహ్మణిజానికి వ్యతిరేకంగా జరిగే పోరాటంలో కీలకమైన అంశం అంబేద్కర్ చెప్పిన ప్రతి మనిషికి సమానమైన విలువ అనేది. కాని తరచుగా ఏం జరుగుతూ వస్తున్నదంటే బ్రాహ్మణీయ కుల వ్యవస్థకు వ్యతిరేకంగా జరిగేటటువంటి పోరాటాలు, తమకంటే కింది వాళ్ళు అలాంటి పోరాటమే మొదలుపెడితే వ్యతిరేకంగా స్పందించడం. దీన్ని మనం పదే పదే చూసుకుంటూ వస్తున్నాం. అంటే ఒక సార్వజనీన విలువ కోసం పోరాటం చేస్తూ దాన్ని మనకు మాత్రమే అన్వయించుకొంటున్నాము. ఇదే పదే పదే జరుగుతూ వచ్చింది కాబట్టే అందరూ బ్రాహ్మణీయ సమాజంలో భాగమయిపోయారు. అట్లా కాకుండా ఉండాలి అంటే ఆ సార్వజనీనతను నిలబెట్టుకోవాలి. ఇవాళ దళిత ఉద్యమం ప్రయత్నపూర్వకంగా చేయవలసిన పనులలో అదొకటి. వారిలో చేసే వాళ్లున్నారు, చేయలేకపోతున్నవాళ్ళు ఉన్నారు. ఆ నిర్దిష్ట విమర్శలోకి నేను పోవడం లేదు గానీ, ఆ కర్తవ్యం అయితే మనకుంది. మళ్ళీ సామాజిక ఆర్థిక హక్కుల విషయానికి వస్తే అందరికీ వనరులపైన అజమాయిషీ ఉండాలి, అందరికీ వనరుల వినియోగం పైన హక్కు ఉండాలి, అందరికీ పని చేసుకునే హక్కు ఉండాలి. ప్రతి ఒక్కరికీ జీవనాధారం లభించాలి అనే

ఆలోచన ఒక వ్యవస్థగా రూపం తీసుకొనే ప్రయత్నం జరిగి నిలదొక్కుకోలేక ఆగిపోయింది. తిరిగి ఆ అన్ని సమాజాలు కూడా పూర్తిగా పెట్టుబడిదారీ కార్పొరేట్ పెట్టుబడిలోకి వెళ్లిపోవడం జరిగింది. కారణాలు, వివరాలలోకి ప్రస్తుతం పోవలసిన అవసరం లేదు.

ఈ మూడు రకాల హక్కులు కూడా ఇవ్వాళ మానవ హక్కుల ఉద్యమం అవగాహనకు స్ఫూర్తినిచ్చేటటువంటి విషయాలుగానే మన ముందున్నాయి. ఈ మూడు సంప్రదాయాలనూ గ్రహించి ఇవ్వాళ మానవ హక్కులు అనే భావనను విశాలంగా నిర్వచించుకునే ప్రయత్నం ఒకటి చేస్తున్నాము. సంఘాలుగా, మానవ హక్కుల ఉద్యమాలుగా చేస్తున్నాం ఈ పని. వీటికో చరిత్ర ఉంది. ప్రధానంగా దాని గురించి మాట్లాడటమే ఇవ్వాళ నా ఉద్దేశ్యం. హక్కుల కోసమే సంఘాలుగా ఏర్పడటమనేది ఒక ప్రత్యేకమైన పరిస్థితిలోనే అన్ని దేశాలలోను జరిగింది.

హక్కుల సంఘాల ఆవిర్భావం

దాదాపు హక్కుల కోసం ఏర్పడిన సంఘాలు అన్నీ కూడా అప్పటి సమాజంలో వచ్చిన ఒక సంక్షోభం నేపథ్యంలో, తానే పెట్టుకున్న ప్రమాణాలకు భిన్నంగా, విరుద్ధంగా రాజ్యం ఆ సంక్షోభాన్ని అణచి వేసినప్పుడు ఇది అన్యాయము అంటూ గొంతెత్తి మాట్లాడేందుకు పుట్టినవే. ఎందుకట్లా జరిగిందంటే చెప్పలేం గానీ, జరిగిందయితే అదీ. నేను చెప్పేది మానవ హక్కుల సంఘాల గురించి. హక్కుల ఉద్యమాలు అంటే వేరే రకంగా వస్తుంది. ప్రతి అణగారిన సెక్షన్ చేసిన పోరాటమూ హక్కుల ఉద్యమమే. కానీ మానవ హక్కుల సంఘాలుగా, పౌరహక్కుల సంఘాలుగా, ప్రజాస్వామ్య హక్కుల సంఘాలుగా ఉన్నవన్నీ కూడా ఒకే ఒక ప్రత్యేకమైన సందర్భంలో పుట్టాయి. అది ఏమిటి అంటే సమాజంలో ఒక సంక్షోభం వస్తుంది. ఆ సంక్షోభం నుంచి ఒక ఉద్యమం గానీ, ఒక తిరుగుబాటు గానీ, ఒక అలజడి గానీ సంఘటితంగానో అసంఘటితంగానో వస్తుంది. ఆ సమాజాన్ని పరిపాలించే ప్రభుత్వము లేదా రాజ్యము – దానికి వర్తించే నియమాలు కొన్ని ఉంటాయి గదా, ఒక చట్టమో, ఒక రాజ్యాంగమో, ఒక పాలసీనో దానికి లోబడి కాకుండా పూర్తిగా విరుద్ధంగా ఆ అలజడిని, ఆ సంక్షోభాన్ని, ఆ ఉద్యమాలను, ఆ పోరాటాలను అణచివేసే ప్రయత్నం చేసినప్పుడు ఇది అన్యాయం అంటూ గొంతెత్తి మాట్లాడిన రూపంలోనే అన్నీ కూడా – పౌర హక్కుల సంఘాలైనా, మానవ హక్కుల సంఘాలైనా, ప్రజాస్వామిక హక్కుల సంఘాలైనా ఇండియాలోనైనా ఏ దేశంలో అయినా సరే – పుట్టాయి.

అమెరికాలో ACLU

ఉదాహరణకు అమెరికాలో American Civil liberties Union ఇప్పటికీ ఉంది. 1915, 16 సంవత్సరాలలో అంటే రష్యాలో బోల్షివిక్ విప్లవం రాబోతూ ఉన్న దశలో పాశ్చాత్య దేశాలలో విపరీతమైన భయం ఉండింది. ఈ బోల్షివిక్‌లు ప్రపంచమంతా

అక్రమించుకుంటారేమో అని. ఇప్పుడు మనకు ఆశ్చర్యం అనిపించవచ్చు కానీ అప్పుడు నిజంగా భయముండింది వాళ్ళకు. ఆ భయంతో అమెరికాలో ఏం జేశారంటే సాధారణ కార్మిక సంఘాల కార్యకర్తలను, కమ్యూనిస్టులను, సోషలిస్టులను, అనార్కిస్టులను అందరినీ పట్టుకొని జైల్లో పెట్టి కుట్రకేసులు పెట్టారు. మన దగ్గర పెడుతున్నట్టే. ఏమని అంటే వీళ్ళు అమెరికాను బోల్షివిక్‌లకు అప్పగించడానికి కుట్ర చేస్తున్నారు అని. చిన్న కుట్ర కాదది. ఏదో ఒక బిల్డింగ్‌ను కూల్చడానికి కుట్ర కాదు, ఒకడిని చంపడానికి కుట్ర కాదు. అమెరికాను బోల్షివిక్‌లకు అప్పగించడానికి కుట్ర చేస్తున్నారని కేసులు పెట్టారు వాళ్ళ మీద. ఇది అమెరికా రాజ్యాంగానికే విరుద్ధం, We the people of united States of America అని 1776 లో మనం ప్రకటించుకున్న ఫిలడెల్ఫియా డిక్లరేషన్ ఉంది గదా దాంట్లో అభిప్రాయ స్వేచ్ఛను ఒక ప్రాథమిక హక్కుగా మనం అనుకున్నాము. కాబట్టి అలా చేయడానికి వీలు లేదు అంటూ పుట్టిందే American Civil Liberties Union. తరవాత అది చాలా ఎదిగింది. కొంత ఎదగలేకపోయింది. 1960లలో నల్ల జాతీయుల ఉద్యమం వచ్చినప్పుడు వాళ్ళు ఈ సంఘం మీద చాలా సీరియస్ విమర్శ పెట్టారు. ACLU అప్పటికి నలభై ఏళ్ళుగా ఉంది అక్కడ. నల్ల జాతీయుల హక్కుల గురించి మీరేమి మాట్లాడారు? ఎందుకు మాట్లాడలేదు అని అడుగుతూ మార్టిన్ లూథర్ కింగ్, మిగతా వాళ్ళూ కలిసి బ్లాక్ సివిల్ రైట్స్ మూవ్‌మెంట్ ఒకటి విడిగా మొదలుపెట్టారు. అంత అవసరం ఎందుకు వచ్చింది? ఎందుకంటే ACLU ఎదగలేకపోయింది కాబట్టి, విశాలం కాలేకపోయింది కాబట్టి, నల్ల జాతీయులకు అమెరికా సమాజంలో ఎదురవుతున్న వివక్షను ఒక హక్కుల సమస్యగా అది గుర్తించలేకపోయింది కాబట్టి. అందుకే నల్లజాతీయుల పౌర హక్కుల ఉద్యమం విడిగా మొదలయింది. అట్లాగే అమెరికాలో అనేక మహిళా సంఘాలు కూడా విడిగా పోరాడాయి. మహిళా సంఘాల డిమాండులో మహిళల ఆకాంక్షగా ఉన్నటువంటి సమానత్వ హక్కులు ఏవైతే ఉన్నాయో అవి ACLU అజెండాలో పూర్తిగా లేవు. అందుకే మహిళా హక్కుల ఉద్యమం విడిగా అమెరికాలో పెరుగుతూ వచ్చింది. ఆదివాసుల ఉద్యమాలు కూడ ఇప్పుడు అలాగే జరుగుతున్నాయి.

బ్రిటన్‌లో NCCL

బ్రిటన్‌లోనూ అంతే. అక్కడ చాలా బలంగా ఉంది National Council for Civil Liberties (NCCL) అనేది. అది పుట్టింది కూడా ఒక ప్రత్యేకమైన పరిస్థితిలో. బ్రిటన్‌లో భావ ప్రకటనా స్వేచ్ఛ, అభిప్రాయ స్వేచ్ఛ చాలా ముఖ్యమైనవి అని గదా అనుకుంటాం. 1680లో Bill of Rights ప్రిపేర్ చేసినప్పటినుంచి వాళ్ళు ఆ స్పృహతో ఉన్నారని కదా అనుకుంటాం. అటువంటి బ్రిటన్‌లో 1930లలో ఆర్థిక మాంద్యం తీవ్రంగా వచ్చినప్పుడు వాల్‌స్ట్రీట్ కుప్పకూలడం ఇవన్నీ అయినాయి గదా. పెట్టుబడిదారీ దేశాలన్నిట్లో ఫ్యాక్టరీలు పెద్దఎత్తున మూతబడ్డాయి. కార్మికులు నిరుద్యోగులయ్యారు. వీధులపాలయ్యారు. అప్పుడు

కార్మిక సంఘాలు, లేబర్ పార్టీ వాళ్ళందరూ ఒక పోరాట రూపం ఎంచుకున్నారు. ఉద్యోగాలు పోయిన కార్మికులతో ఊరేగింపులు తీయడం. దానికి హంగర్ మార్చ్ అని పేరు. ఆకలి ఊరేగింపులు. పెద్ద పాలసీ మార్పులేమీ అడగలేదు వాళ్ళు. మాకు అన్నం పెట్టండి అని ఊరేగింపులు తీసారు. అట్లా లండన్‌లో ఒక రోజు ఒక ఊరేగింపు జరుగుతూ ఉంది. రాబర్ట్ నాక్స్ అనే జర్నలిస్టు ఆ ఊరేగింపును కవర్ చేస్తున్నాడు. ఊరేగింపు సాగుతూ ఉంది. ఈలోగా ఒక వ్యాన్ వచ్చి వెనకాల ఆగింది. దాంట్లో నుంచి కొంత మంది కార్మికులలాగే దుస్తులు వేసుకున్న వాళ్ళు దిగారు. దిగి వాళ్ళు ఊరేగింపులో కలిసిపోయి ఊరేగింపులో ముందు ఉన్న కార్మికులు ఇస్తున్న దానికన్నా తీవ్రంగా నినాదాలు ఇవ్వడం మొదలుపెట్టారు. పక్కవాడు ఇస్తే ఆకలిగా ఉన్నవాడు ఊరుకుంటాడా? వాడూ ఇస్తాడు కదా. అలా అందరూ తీవ్రంగా నినాదాలు ఇవ్వసాగారు. వేడెక్కింది ఊరేగింపు. కొంతసేపటికి – తర్వాత వచ్చి చేరిన వాళ్ళు రాళ్ళు తీసుకొని వేయడం మొదలుపెట్టారు. దాంతో ముందునుంచి ఉన్న వాళ్ళూ రాళ్ళు తీసుకొని వేయడం మొదలబెట్టారు. అప్పుడు అదే వ్యానులో నుంచి యూనిఫారమ్‌లో ఉన్న పోలీసులు దిగి అందరినీ చావగొట్టారు. ఇదంతా ఆయన చూసాడు. ఏం జరిగిందో స్పష్టంగా ఉంది.

వార్త రాసి ఊరుకోక కొంతమంది మిత్రులకు చెప్పుకొంటూ పోయాడు. ఏమి అన్యాయం ఇది? భావ ప్రకటనా స్వేచ్ఛ అనేది మనం గర్వంగా భావించే బ్రిటిషు ప్రజాస్వామ్యంలో ఒక ముఖ్యమైన అంశం కదా. అన్నం పెట్టలేకపోతే పోయావు, ఫ్యాక్టరీలు తెరవలేకపోతే పోయావు, ఆర్థిక మాంద్యానికి పరిష్కారం చూపించలేకపోతే పోయావు, ఊరేగింపులు తీసి మాకు అన్నం పెట్టు అని అడిగే హక్కును కూడా గౌరవించలేకపోతే ఎట్లా? ఆయన కృషి ఫలితంగా అప్పుడే National Council for Civil Liberties ఏర్పడింది. ఇప్పటికీ వాళ్ళ మానిఫెస్టోలో మొదటి అంశం భావప్రకటనా స్వేచ్ఛే. ఆ చారిత్రక మూలమే దానికి కారణం. తరవాత అది చాలా అంశాలను చేపడుతూ పోయింది. ముఖ్యంగా ఐరిష్ టెర్రరిజం అని పిలవబడిన చర్యలను ఎదుర్కొనటానికి బ్రిటన్ ఉపయోగించిన పద్ధతుల మీద చాలా సీరియస్‌గా వాళ్ళు విమర్శ పెడుతూ ఎప్పటికప్పుడు బ్రిటన్ ప్రయోగిస్తున్న – మన టాడా లాంటిదే ఇంగ్లాండ్‌లో కూడా ఒకటుంది – చట్టాల్ని ఎదుర్కోవడానికి ఉద్యమాలు చేయడం, అలా చాలా పనిచేస్తూ వస్తున్నారు వాళ్ళు. ఇవ్వాళ వాళ్ళు ఎక్కడిదాకా ఎదగగలిగారంటే ఇంగ్లాండ్‌లో ప్రభుత్వం ఏదైనా ఒక చట్టం చేసినప్పుడు ఆ బిల్లును అది ముందే NCCL కు చూపిస్తుంది.. దాంట్లో పౌరహక్కులకు వ్యతిరేక అంశాలేమన్నా ఉంటే చెప్పండని. చెపితే తప్పనిసరిగా వింటారని కాదు కానీ, సలహా అయితే అడుగుతారు. అక్కడి దాకా అది ఎదగగలిగింది. ప్రపంచ ఆర్థిక మాంద్యం నుంచి పుట్టిన సంక్షోభాన్ని బ్రిటన్ తాను గౌరవించవలసిన హక్కులను గౌరవించకుండా, అందుకు విరుద్ధంగా ప్రవర్తించడానికి స్పందనగానే అది పుట్టింది.

ఒక అభద్రత వచ్చినప్పుడు తాము ప్రామాణికంగా చెప్పే రాజ్యాంగం, సిద్ధాంతం ఒప్పుకోనటువంటి అణచివేతను ప్రయోగించినప్పుడు ఇది అన్యాయం అంటూ ముందుకొచ్చినవే ఈ హక్కుల సంఘాలన్నీ కూడా.

రష్యా, తూర్పు యూరప్ దేశాల్లో

రష్యా, తూర్పు యూరపు దేశాల విషయానికొస్తే ఈ పని చాలా కష్టమయ్యింది. కానీ కొన్ని తూర్పు యూరపు దేశాలలో మాత్రం అంటే జెకోస్లోవేకియా, హంగేరి, పోలాండ్ లాంటి దేశాలలో కమ్యూనిస్టు పార్టీల ప్రభుత్వాలు వచ్చిన తరువాత కూడా హక్కుల సంఘాలు ఏర్పడ్డాయి. అయితే దాదాపు అన్నీ రహస్యంగా పనిచేసే సంఘాలే. వాళ్ళు ప్రధానంగా పెట్టిన డిమాండ్ ఏమిటీ అంటే రాజకీయ స్వేచ్ఛ. పరిపాలించే ప్రభుత్వంతో విభేదించే హక్కు ఆ దేశాలలో లేదు. పరిపాలించే ప్రభుత్వమేమో కార్మిక పార్టీగానే పరిపాలిస్తుంది. అది కార్మికుల తరపునే పరిపాలిస్తుంది. కానీ కార్మికులకు మాత్రం దానిని విమర్శించే అధికారం లేదు. కొత్తగా సొంతంగా ట్రేడ్ యూనియన్లు పెట్టుకునే అధికారం కూడా లేదు. దానిని విమర్శిస్తూ వాళ్ళు ముందుకు వచ్చారు. అన్ని దేశాల రాజ్యాంగాలలో భావప్రకటనా స్వేచ్ఛ ఉంటుంది కదా, భావప్రకటనా స్వేచ్ఛ లేదు అని ఏ రాజ్యాంగంలోనూ రాసుకోరు కదా, జెకోస్లొవాకియాలో ఉంది, రష్యాలో కూడా ఉంది, మరి రాసుకున్న దానికి విరుద్ధంగా వాళ్ళందరినీ దేశద్రోహులు అని చెప్పి జైల్లో పారేయడం మీరు ప్రామాణికంగా భావించేటటువంటి మార్క్సిజం లెనినిజం కూడా ఒప్పుకోదు, కార్మికులకు స్వేచ్ఛ ఉండాలి, సోషలిజాన్ని కాంక్షించే వాళ్ళకు స్వేచ్ఛ ఉండాలని మీ సిద్ధాంతమే చెపుతుంది కదా అని విమర్శిస్తూ వాళ్ళు హక్కుల కోసం కార్యక్రమాలు చేపట్టడం జరిగింది. అంటే ఒక అభద్రత వచ్చినప్పుడు తాము ప్రామాణికంగా చెప్పే రాజ్యాంగం, సిద్ధాంతం ఒప్పుకోనటువంటి అణచివేతను ప్రయోగించినప్పుడు ఇది అన్యాయం అంటూ ముందుకొచ్చినవే ఈ హక్కుల సంఘాలన్నీ కూడా.

భారతదేశంలో

అట్లాగే ఇండియాలో కూడా ఇవ్వాళ పని చేస్తున్న హక్కుల సంఘాల్ని తీసుకుంటే ఒక మూడు మూలాలు స్థూలంగా కనిపిస్తాయి.

1. నక్సలైట్ ఉద్యమం నుంచి..

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో, పశ్చిమ బెంగాల్‌లో, మహారాష్ట్రలో హక్కుల సంఘాలకు పునాది ఎక్కడుండింది అంటే 1960ల చివరి భాగంలో వచ్చిన నక్సలైట్ ఉద్యమంలో. ఆ ఉద్యమం

పుట్టినప్పుడు, అదొక ఉద్యమం, ఒక రాజకీయ ఉద్యమం అని గుర్తించడానికే ప్రభుత్వం ఇష్టపడలేదు. ఆ ఉద్యమానికి పునాది అత్యంత అణచివేతకు, పేదరికానికి గురయినటువంటి ప్రజానీకంలో, ఆదివాసులలో ఉండింది. నక్సలైట్ల లక్ష్యమైతే సాయుధంగా రాజ్యాధికారం కూలదోయడం కావచ్చు. కానీ వాళ్లు పెట్టిన డిమాండ్లు ఏవయితే ఉన్నాయో, వాళ్లు లేవదీసిన సమస్యలేవయితే ఉన్నాయో అవి ఆదివాసీ పేదవాళ్ళ సమస్యలు. భూసంస్కరణలు అమలు కాకపోవడమనే సమస్య, కనీస వేతనాల చట్టం అమలు కాకపోవడమనే సమస్య.. ఇలాంటివి. ఈ విషయాలను చూడకుండా ఆయుధాలు పట్టుకున్నారు కాబట్టి చంపుతాము, వాళ్లనే కాదు వాళ్లకు సపోర్టు ఇచ్చే వాళ్లనూ చంపుతాము, వాళ్ళకు అన్నం పెట్టే వాళ్ళను కూడా చంపుతాము. దానితో పాటు వాళ్ళ మీద కుట్ర కేసులు పెట్టడమూ, వాళ్లను కూడా ఎన్‌కౌంటర్లు చేయడమూ... ఇవన్నీ చేశాయి ఆ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు 1972లో. పశ్చిమబెంగాల్‌లో ఇది మన దగ్గరికంటే ఎక్కువగా, మరింత ఘోరంగా జరిగింది. కాంగ్రెస్ పార్టీకి చెందినటువంటి ప్రైవేటు గూండా గ్యాంగులు కలకత్తా నగరంలో భయంకరమైన హత్యాకాండకు పాల్పడ్డాయి. ఆ రోజులలో నక్సలైట్లు అని పిలవబడే వాళ్ళు, వాళ్ళ బంధువులు, వాళ్ళ స్నేహితులు, వాళ్ళ మీటింగులకు పోయేవాళ్ళు ఎవ్వరినీ కూడా వదిలిపెట్టకుండా నరికి చంపారు కలకత్తాలో. ఇప్పటికీ లెక్క తెలియదు ఎంత మందిని చంపారనేది. ఆ తరవాత దశాబ్దాల తరబడి వామపక్ష పార్టీలు పరిపాలించినప్పటికీ ఆ లెక్క ఇప్పటికీ తేలలేదు.

1980లో న్యాయ విచారణ కమీషన్ వేస్తే పోలీసులు కోర్టుకుపోయి దాన్ని రద్దు చేయించుకున్నారు. న్యాయవిచారణ కమీషన్ వేయడానికి కావలసినటువంటి పద్ధతులు పాటించలేదు అని కలకత్తా హైకోర్టు దాన్ని రద్దు చేసింది. ఆ తరవాత ఏం జరగలేదు. మొన్న రెండేళ్ళ కింద APDR అనే మా మిత్ర సంస్థ మళ్ళా కలకత్తా హైకోర్టులో కేసు వేసింది. 1960లలో జరిగిన ఆ హత్యాకాండపైన ఇప్పటికైనా న్యాయవిచారణ జరపాలని అడిగింది. 30 ఏళ్ళ కింద జరిగింది కదా అని హైకోర్టు అంటే ఫలానా గడువు దాటిపోతే హత్య మీద విచారణ జరపరాదని మన దేశ చట్టాలలో ఎక్కడా లేదు, ఎప్పుడైనా జరపవచ్చు, సాక్ష్యం దొరుకుతుందో దొరకదో చూద్దాం, దొరికితే మంచిది, దొరక్కపోతే మేము తప్పుకుంటాం అని వాళ్లన్నారు. కలకత్తా హైకోర్టు కరక్టే, హత్యా నేరానికి లిమిటేషన్ లేదు, ఎప్పుడయినా విచారించవచ్చు అంటూనే ఇంతకాలం అయిన తరువాత సాక్ష్యాలేమి మిగులుతాయిలే అని కొట్టేసింది. సుప్రీంకోర్టులో దానిమీద అప్పీలు వేశారు వాళ్ళు. కన్నాబిరాన్ గారిని పెట్టుకొన్నారు. నేను కూడా సహాయం చేశాను. మొత్తం ఇంత లావున తయారు చేశాము. సుప్రీంకోర్టు కూడా ముప్పై ఏళ్ళు అయిపోయిందిగదా ఇంకేం చేస్తాములే అని ఒక్క వాక్యం చెప్పి దాన్ని డిస్మిస్ చేశారు వాళ్లు. అంటే చూడ్డానికి ఇష్టం లేదు అంతే. ఆనాడు కలకత్తాలో ఏం జరిగింది అనే విషయాలను చూడ్డానికి గానీ అవి బయటకు

రావడం గానీ హైకోర్టు నుంచి సుప్రీంకోర్టు దాకా ఎవ్వరికీ ఇష్టం లేదు. ఆ సంఘటనల నేపథ్యంలోనే కలకత్తాలో 1972లో Association for Protection of Democratic rights (APDR) ఏర్పడ్డది. అదే నేపథ్యంలో దాదాపు అదే కారణాలతో ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో కూడా ఒక కృషి మొదలయ్యింది. OPDR, APCLC అని రెండు సంస్థలుగా అది ఏర్పడింది ఇక్కడ. తరవాత కాలంలో దాదాపు ఇదే రకంగా అంటే నక్సలైట్ పార్టీ ఉద్యమాలు విస్తరించిన క్రమంలో మహారాష్ట్ర, కర్ణాటకలలో కూడా ఇదే రకమైనటువంటి స్పందన ప్రభుత్వం నుండి వచ్చినప్పుడు అక్కడ కూడా హక్కుల సంఘాలు ఏర్పడ్డాయి. ఇది ఒక మూలం.

2. అక్రమ పరిపాలనకు వ్యతిరేకంగా...

ఇంకొక మూలం అందరికీ బాగా పరిచయమున్న పియుసిఎల్ ఏర్పాటు. 1970లలోనే జయప్రకాశ్ నారాయణ్ ప్రోద్బలంతో బీహార్‌లో, గుజరాత్‌లో యువకులు చాలామంది ప్రభుత్వ అవినీతి, ఆశ్రిత పక్షపాతం, అక్రమ పరిపాలనలకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమాలు చేశారు. అంటే సాయుధ పోరాటమేం కాదు. విద్యార్థులు పెద్దఎత్తున వీధుల్లోకి వచ్చి ఉద్యమం చేస్తే సిఆర్‌పిఎఫ్‌ను దించి బీహార్‌లో వందల మందిని చంపారు. అప్పుడు జయప్రకాశ్ నారాయణ్ ఇచ్చినటువంటి పిలుపునందుకొని ఆయన రాజకీయాలతో సన్నిహితంగా ఉండే కొంతమంది మేధావులు జస్టిస్ తార్కుండేలాంటి వాళ్ళు పి.యు.సి.ఎల్. అనే హక్కుల సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేశారు. నేను ఇంతకు ముందు చెప్పినట్టుగా ఒక హక్కు మనకు లేకపోతే ఉన్న హక్కులను వాడుకొని పోరాడతాం. ఉన్న హక్కులను నిరాకరించే ప్రయత్నం ప్రభుత్వం చేస్తూనే ఉంటుంది కాబట్టి లేని హక్కులు, ఉన్న హక్కులు ఎప్పుడూ సన్నిహితంగా మిళితమయ్యే ఉంటాయి. ఎట్లాగైతే నక్సలైట్లపై అణచివేతకు వ్యతిరేకంగా ప్రధానంగా మేధావి వర్గం వాళ్ళు హక్కుల సంఘాల్లోకి వచ్చారో ఇక్కడా అలాగే వచ్చారు. వచ్చిన వాళ్ళందరూ కూడా అంతో ఇంతో నక్సలైట్ ఉద్యమం పట్ల సానుభూతి ఉన్నవాళ్ళే కాబట్టి వారిపై మీరంతా నక్సలైట్లే అని ఒక నింద కూడా వేశారు. నిజానికి ఒక ఉద్యమంపైన అణచివేత జరిగినప్పుడు అందరూ స్పందిస్తే బాగుంటుంది. కానీ అలా జరగదు. అంతో ఇంతో వాళ్ళపైన సానుభూతి ఉన్నవాళ్ళే స్పందిస్తారు. ఆ స్పందన సహజమైంది. దానిని నిందించాల్సిన అవసరం లేదు. అట్లాగే జయప్రకాశ్ నారాయణ్ గారి నాయకత్వంలో జరిగిన ఉద్యమంపై అణచివేత వచ్చినప్పుడు, ఆ అణచివేతకు వ్యతిరేకంగా జయప్రకాశ్ నారాయణ్‌కు రాజకీయంగా సన్నిహితమైనటువంటి తార్కుండేగారే స్పందించారు. స్పందించి పి.యుసి.ఎల్‌ను ఏర్పాటు చేశారు. అది ఇవ్వాళ్టికీ దేశవ్యాప్తంగా పనిచేస్తూనే ఉంది.

3. మా జాతి వేరు అనే డిమాండు నుంచి...

మూడవ రకమైనటువంటి హక్కుల సంఘాలు నాగాలాండ్‌లో, కాశ్మీర్‌లో, అస్సాంలో, పంజాబ్‌లో పుట్టాయి. మా జాతి వేరనే అభిప్రాయం చాలా బలంగా ఉండేది నాగాలాండ్‌లో,

కాశ్మీరులో. పంజాబ్‌లో, మిజోరాంలో మాత్రం ఇది మెజారిటీ డిమాండ్ కాదు నాకు తెలిసినంత వరకు. ఒకానొక రాజకీయ డిమాండే. కానీ నాగాలాండ్‌లో, కాశ్మీరులో మాత్రం చాలా బలమైనటువంటి అభిప్రాయం ఏమంటే మేము భారతీయులం కాము, మమ్మల్ని మీరు బలవంతంగా ఇండియాలో పెట్టుకోవద్దు అని. దీనికి చరిత్రలో వాళ్లు చాలా కారణాలు చూపిస్తున్నారు. ఆ వివరాలలోకి ఇప్పుడు పోనక్కరలేదు. వాళ్ళెవ్వరూ కూడా వెంటనే ఆయుధాలు పట్టుకోలేదు. నాగా ప్రజానీకానికి భారతప్రభుత్వం 1947లో ఇచ్చిన హామీ ఏమిటంటే మీరు ఇండియాలో తాత్కాలికంగా మాత్రమే చేరండి. పది సంవత్సరాలు ఉండండి ఇండియాలో. 1957లో పున:పరిశీలన చేసే అవకాశం మీకిస్తాము. మేము ఇక్కడి కాంగ్రెసు పార్టీనిగానీ, ఇంకొక పార్టీనిగానీ మీకు ప్రతినిధులుగా భావించము. నాగా నేషనలిస్ట్ కౌన్సిల్‌నే మేము ప్రతినిధిగా భావిస్తాం - సంప్రదాయకంగా వచ్చి కొంత ఆధునీకరణ చెందినటువంటి వాళ్ళ తెగ సంస్థ అది - వాళ్ళను మాత్రమే ప్రతినిధులుగా భావిస్తాము, మా కాంగ్రెసు పార్టీని కాదు, ఇంకెవ్వరినీ గాదు. పదేళ్ళు ఇండియాలో ఉండండి ఆ తరవాత మీకు పునరాలోచన స్వేచ్ఛ ఇస్తాము అని వాళ్ళకు హామీ ఇచ్చారు. అయితే కాశ్మీరీలకన్నా నాగాలు తెలివైన వాళ్ళు. ఈ హామీని వాళ్లు నమ్మలే. తామే ప్లెబిసైట్ పెట్టుకున్నారు. వీళ్ళు పెట్టరని ముందే తెలుసు వాళ్ళకు. ప్లెబిసైట్ పెట్టుకుంటే 91 శాతం జనం ఇండియాలో ఉండము మేము అనే దానికే ఓటేశారు. ఆ ప్లెబిసైట్ అన్యాయంగా జరిగిందని ఎవ్వరూ ఇప్పటిదాకా అనలేదు. న్యాయంగా జరిగిందనే అందరూ ఒప్పుకొంటున్నారు. అయినా 1957లో పదేళ్ళు అయ్యాయి, మా సంగతేంది అని అడిగితే సైన్యాన్ని దింపారు. ప్రభుత్వం ప్లెబిసైట్‌పెట్టి వాళ్ల అభిప్రాయం తెలుసుకోలేదు, బయటకు పోయే అవకాశమూ ఇయ్యలేదు. ఇప్పటికి నలభై ఏళ్ళుగా సైన్యం అక్కడే ఉంది. చచ్చీ చచ్చీ ఇంక చావలేక ఇప్పుడు వాళ్లు బలిమిన చర్చలకు కూర్చొన్నారే తప్ప ఇష్టపూర్వకంగా కాదు.

అట్లాగే కాశ్మీరులో కూడా. కాశ్మీర్ ఇండియాలో భాగమైనప్పుడే ఆ ఒప్పందంలోని ఒక షరతు ఏంటంటే, మీకు స్వయం ప్రతిపత్తి ఉంటుంది, తుది నిర్ణయం చేసే స్వేచ్ఛ మీకే ఉంటుంది అని. ఆ రెండు హామీల మీదనే కాశ్మీరు ఇండియాలో భాగం అయ్యింది. ఆ రెండిట్నీ కూడా ఇండియా గౌరవించలేదు. నలభై ఏళ్ళుగా చట్టబద్ధంగా దానికోసం ప్రయత్నాలు చేసిన తరవాతే వాళ్లు ఆయుధాలు పట్టుకున్నారు. అదే చెపుతారు వాళ్లు. అది చారిత్రక వాస్తవమే. కానీ దాని మీద ఇండియన్ గవర్నమెంటు జవాబు ఏంటంటే నాగాలు అంతర్జాతీయ క్రిస్టియన్ మిషనరీల ఏజెంట్లయితే వీళ్ళేమో పాకిస్తాన్ ఏజెంట్లు అని. స్థానిక ప్రజానీకానికి సమస్యలున్నాయి, వాళ్ళకు వైమనస్యం ఉంది, వాళ్ళలో అసంతృప్తి ఉంది, దానికి కారణాలు ఉన్నాయని మాత్రం మనవాళ్ళు ఒప్పుకోరు. ఆ అణచివేత పెద్దఎత్తున ప్రయోగిస్తూ వచ్చేటప్పటికి సహజంగానే నాగాల నుండి, కాశ్మీరీల నుండి హక్కుల సంఘాలు పుట్టాయి. నక్సలైట్ ఉద్యమం పైన అణచివేతకు స్పందనగా పుట్టిన మన హక్కుల సంఘాలు ఎన్‌కౌంటర్లను వ్యతిరేకిస్తూ, జీవించే హక్కును తీసెయ్యడానికి వీలు లేదనేది ఎట్లా కేంద్రంగా

నా హక్కుల గురించి మాత్రమే నేను మాట్లాడతాను అంటే దానికి సహజాతంగా ఉండే సార్వజనీనతను మీరు కాదన్న వాళ్ళవుతారు. కాబట్టి సహజంగానే అది విస్తృతమవుతుంది. వ్యవస్థను మార్చటం కోసం పోరాటం చేస్తున్న వ్యక్తి అరెస్టయి నిర్బంధానికి గురవుతున్నాడని పోలీసుస్టేషన్‌కు పోతే అక్కడ పదిమంది ఉంటారు జేబుదొంగలు. మరి వాళ్ళ హక్కుల సంగతేంది అన్న ప్రశ్న ఆటోమేటిక్‌గా వస్తుంది.

పెట్టుకొని పనిచేసుకుంటూ వచ్చాయో, అట్లాగే ఆ ప్రాంతంలో ఉన్న హక్కుల సంఘాలు స్వయం నిర్ణయాధికారం అనే హక్కును కేంద్రంగా పెట్టుకొని పనిచేయడం మొదలుబెట్టినయి. సహజమే అది. ఎట్లాగైతే ఇంగ్లాండ్‌లో ఎన్‌సిసిఎల్ భావప్రకటనా స్వేచ్ఛను కేంద్రంగా పెట్టుకొని చేసిందో వీళ్లు అలాగే పనిచేసుకుంటూ వచ్చారు. స్వయం నిర్ణయాధికారం ఒక హక్కు. అంతర్జాతీయ మానవ హక్కుల ప్రకటనలోనే ఉంది అది. International covenant on civil and political rights లో పాయింట్ నంబర్ ఒకటి ఏమిటి అంటే All people shall have the right for self determination. ఇది ఐక్యరాజ్య సమితి ఒడంబడికలోనే ఉంది కదా అని వాళ్ళక్కడ అంటూ ఉన్నారు. ఈ మూడు రకాల పునాదుల నుంచి మూడు రకాల సంఘాలు అనేవి ఏర్పడటం జరిగింది.

అదొక పుట్టుమచ్చ

ఏర్పడినప్పుడు ఉన్న తమ అవగాహనను – ఆ పుట్టుమచ్చను – అవి భరిస్తూనే వచ్చాయి. ఏ సందర్భాలలో అవి పుట్టాయో చాలాకాలం దాకా ఆ సందర్భానికే వాళ్ళ అవగాహన పరిమితం అవుతూ రావడం జరిగింది. మన రాష్ట్రంలో అయితే మిలిటెంట్‌గా ముందుకొస్తున్నటువంటి ప్రజా ఉద్యమాలపైన, వ్యవస్థను మార్చడానికి ముందుకొస్తున్న ప్రజా ఉద్యమాల పైన ప్రభుత్వం ప్రయోగించే హింసను ఖండించడం, వ్యతిరేకించడం అనే ఒక పరిమితమయిన అజెండాను పెట్టుకొనే పనిచేస్తూ రావడమనేది జరిగింది. కాని ఇంతకు ముందే చెప్పాను హక్కులు అనే భావనలో ఉండేటటువంటి ఒక స్వభావం ఏమిటంటే అది స్వభావ రీత్యానే సార్వజనీనం. స్వభావరీత్యానే అది నేను పక్కవాళ్ళ హక్కుల గురించి మాట్లాడను అననివ్వదు. హక్కులు అనే భావన నీకు ఆ అవకాశం ఇవ్వదు. ఎందుకంటే నా హక్కుల గురించి మాత్రమే నేను మాట్లాడతాను అంటే దానికి సహజాతంగా ఉండే సార్వజనీనతను మీరు కాదన్న వాళ్ళవుతారు. కాబట్టి సహజంగానే అది విస్తృతమవుతుంది. వ్యవస్థను మార్చటం కోసం పోరాటం చేస్తున్న వ్యక్తి అరెస్టయి నిర్బంధానికి గురవుతున్నాడని

పోలీసుస్టేషన్‌కు పోతే అక్కడ పదిమంది ఉంటారు జేబుదొంగలు. మరి వాళ్ళ హక్కుల సంగతేంది అన్న ప్రశ్న ఆటోమేటిక్‌గా వస్తుంది. హక్కులకు స్వాభావికంగా ఉండే సార్వజనీనత వల్లనే ఆ ప్రశ్న వస్తుంది. ఆ ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పాల్సిన అవసరం ఉంటుంది. అప్పుడు ఏమవుతుంది అంటే వ్యవస్థను మార్చడం కోసం పోరాటం చేసే వాళ్ళు మాత్రమే కాదు, ఎవ్వరి మీదయినా సరే రాజ్యం అణచివేతను ప్రయోగిస్తే తప్పనిసరిగా అది హక్కుల సంఘాల పరిధిలో, కర్తవ్యంలో భాగం అవుతుంది. దానిని వ్యతిరేకించడం, వాళ్ళకు సహాయం చేయడం అవసరమవుతుంది.

తొలినాడు ఈ సంఘాల అవగాహనలో రాజ్యహింస, వ్యవస్థను మార్చటం కోసం పనిచేసే ఉద్యమాలపైన ప్రయోగిస్తున్న హింస మాత్రమే ప్రధానం అయినప్పటికీ దానికి గురయ్యేవాళ్ళు ఎక్కువగా పేదవాళ్ళు, బలహీన వర్గాలవాళ్ళు అనే అవగాహన కూడా వచ్చింది. ఇది సులభంగా వచ్చిందంటే అబద్ధం అవుతుంది. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో హక్కుల సంఘాలు లాకప్ హత్యల్ని చేపట్టడం పౌరహక్కుల సంఘం ఏర్పడిన పదేళ్ళ తరవాతే జరిగింది. అంతకు ముందు కాదు. అయితే మొదలుపెట్టిన తరవాత మాత్రం ఒక స్పష్టమైన అవగాహనతోనే పనిచేసుకొంటూ రావడం జరిగింది. అట్లాగే ఇతర అనుభవాలు కూడా. అంబేద్కర్ సంఘాలవాళ్ళు చాలా సందర్భాలలో మమ్మల్ని అడిగేవాళ్ళు. లాకప్‌లో వేసి కొడితే మీరు స్పందిస్తారు - విమర్శిస్తారు బాగుంది. మంచి పని చేస్తున్నారు. కాని ఒక మనిషిని లాకప్‌లో కొట్టినప్పుడే హింసా? నువ్వు అంటరానివాడివని వెలివేస్తే అది హింస కాదా అని అడిగారు. మొదట్లో మాకే అర్థంగాని జవాబులేవో ఇచ్చాం. మాకు వాళ్ళడిగిన విషయమూ అర్థం కాలేదు. మా జవాబూ అర్థం కాలేదు.

కారంచేడు ఘటన, దళిత మహాసభ ఆవిర్భావం తర్వాత వచ్చిన చర్చవల్ల మాకు పెరిగిన అవగాహన ఏమిటి అంటే లాకప్‌లో వేసి కొడితే ఎంత హింసో, విలువ రీత్యా నువ్వు తక్కువ మనిషివి, నేను ఎక్కువ మనిషిని అంటే అంతే హింస. ఎక్కువ హింసా, తక్కువ హింసా అనేది కాదుగానీ మొత్తానికి అంటరానితనం కూడా తీవ్రమైన హింసే. అప్పుడేమన్నమాట? మనం పోలీసు హింస గురించి మాట్లాడుతున్నాము, లాకప్ హత్యల గురించి మాట్లాడుతున్నాము. అంటే పౌరులకి, రాజ్యానికి మధ్య ఉన్న అసమాన సంబంధాన్ని ప్రాతిపదిక చేసుకొని మాట్లాడుతున్నాం. అవును పౌరులకు రాజ్యానికి మధ్య ఉండేది అసమాన సంబంధమే. ఆ అసమాన సంబంధంలో అణచివేతకు గురయ్యేది, రాజ్యం యొక్క అధికారానికి గురయ్యేది ఎవరు? పౌరులు. మరి అటువంటి అసమాన సంబంధం కులంలోనూ ఉంది, అటువంటి అసమాన సంబంధం జెండర్‌లోనూ ఉంది, అటువంటి అసమాన సంబంధం ఫ్యాక్టరీల్లోనూ ఉంది. పొలం దగ్గరా ఉంది, కాంట్రాక్టరుకు, అతని దగ్గర పనిచేసే కార్మికులకు మధ్య ఉంది, ఏజెన్సీలోని ఆదివాసులకు, బయటవాళ్ళకు మధ్య ఉంది. సంఘ్ పరివార్ వాళ్ళు పెరిగేకొద్దీ మైనారిటీలకు మెజారిటీకి మధ్య కూడా ఒక

అసమాన సంబంధం చాలా స్పష్టంగా కనిపిస్తోంది. అంటే వ్యవస్థీకృతంగా అసమాన సంబంధాలెక్కడెక్కడ సమాజంలో ఉన్నా అవన్నీ కూడా హక్కుల ఉద్యమం అజెండాలో భాగం అవుతాయి.

అనుభవం నుండే నేర్చుకున్నాం

ఇది ప్రాక్టికల్‌గా మాకొచ్చిన అవగాహన. నేను మొదట్లో theoretical గా వివరించు కొంటూ వచ్చాను. ఇది ప్రాక్టికల్‌గా మాలో పెరిగిన అవగాహన. ఇది పెరిగింది అంబేద్కర్ సంఘాలు ప్రశ్నించినప్పుడే, స్త్రీవాదులు ప్రశ్నించినప్పుడే. నాకు బాగా జ్ఞాపకం హైద్రాబాదులో ఒక సెమినార్ పెట్టాం. రాజీవ్‌గాంధీ ప్రధానమంత్రిగా ఉన్నప్పుడు 59వ రాజ్యాంగ సవరణ అని చెప్పి ఆయనొక ప్రయత్నం చేశాడు. అది కాలేదు చివరికి. ఆ 59వ రాజ్యాంగ సవరణ ఏమిటంటే దేశంలో ఎమర్జెన్సీ పెట్టినప్పుడు రాష్ట్రపతి ఒక నోటిఫికేషన్ ద్వారా ప్రజల భావప్రకటనా స్వేచ్ఛను, అభిప్రాయ స్వేచ్ఛను తీసేయవచ్చు అనేది. అంటే ఆర్టికల్ 19 వర్తించదనే ఒక నోటిఫికేషన్ జారీ చేయొచ్చని. అది చాలా దుర్మార్గమైన ప్రయత్నం అని చెప్పి ఆందోళన చేశాము. 59వ రాజ్యాంగ సవరణ వ్యతిరేక కమిటీ అని ఒకటి ఏర్పాటు చేశాము. అప్పటికింకా పౌరహక్కుల సంఘంలో యాక్టివ్‌గా ఉన్నవాళ్ళం మీటింగ్‌లు బెట్టాము. సెమినార్‌లు పెట్టాం. చాలా ఆందోళనలు చేశాం. హైద్రాబాదులో ఒక సెమినార్ పెట్టినప్పుడు డాక్టరు వీణ అనే ఆమెను పిలిచాం. ఆమె స్త్రీవాద రచయిత్రి. డాక్టరుగా మెడిసన్ గురించి చాలా రాసున్నారు. ఆమెను స్పీకర్‌గా పిలిచాం. అందరం మాట్లాడుతున్నాం. భావ ప్రకటనా స్వేచ్ఛ లేకపోతే ఎంత నష్టం ఎంత కష్టం అని. అబద్ధమేమీ కాదు. వాస్తవమే అది. ఆమె వంతు వచ్చినప్పుడు ఆమె ఒక మాట అన్నారు. భలే వింతగా ఉంది మీ వ్యవహారము. మీకు భావ ప్రకటనా స్వేచ్ఛ పోవాలి అంటే 59వ రాజ్యాంగ సవరణ రావాలి, ఎమర్జెన్సీ పెట్టాలి, రాష్ట్రపతి నోటిఫికేషన్ రావాలి. కాని మాకు? స్త్రీలకు సమాజంలో, కుటుంబంలో ఏమాత్రం భావప్రకటనా స్వేచ్ఛ ఉంది? ఏ రాజ్యాంగ సవరణ లేకుండానే, ఏ ఎమర్జెన్సీ లేకుండానే మా స్వేచ్ఛను ఎప్పుడో తీసేశారు కదా అని ఆమె అన్నపుడు ఆరోజు మేము చిరాకుపడ్డ మాట వాస్తవమే. కాని వాస్తవమైన మాటే అది. మొదటే అన్నాను కదా మనిషిని పౌరులుగా చూస్తే రాజ్యం నుండి వచ్చే సమస్యలు మాత్రమే కనిపిస్తాయి. మనిషిని స్త్రీగా చూస్తే వేరేవి కనిపిస్తాయి, దళితులుగా చూస్తే వేరేవి కనిపిస్తాయి. అన్నిటినీ కలిపి చూసినప్పుడే మనకు ఒక సమగ్రమైన అవగాహన అనేది ఏర్పడుతుంది. అట్లా కాలక్రమంలో మా అవగాహన పెరుగుతూ వచ్చింది.

మానవహక్కుల వేదిక అవగాహన

సైద్ధాంతికంగా చెప్పుకోవాల్సి వస్తే నేను మొదట్లో చెప్పిన అంశాలే వస్తాయి. పౌర రాజకీయ హక్కులు, సామాజిక ఆర్థిక సాంస్కృతిక హక్కులు, చరిత్రలో వాటి మూలాలు ఇవన్నీ కలిసి ఇవ్వాళ హక్కుల ఉద్యమం అవగాహనలో భాగంగా ఉన్నాయి. ఆ క్రమంలోనే

విస్తరిస్తూ వస్తున్నాయి. అన్ని హక్కుల సంఘాల్లోనూ అంతే. ప్రత్యేకించి మేము మానవ హక్కుల వేదికగా నొక్కి చెప్పే కొన్ని అంశాలు మాత్రం మీకు వివరించి ముగిస్తాను. వేరే వాళ్ళు ఏమనుకుంటున్నారో నేను చెప్పదల్చుకోలేదు. మా అభిప్రాయాలు మాత్రమే చెప్తాను.

హక్కుల ఉద్యమాలలో పనిచేసేటప్పుడు సహజంగా వచ్చే చర్చ ఒకటుంది. పోలీసు స్టేషన్‌లో ఒకరిని పెట్టినప్పుడు 24 గంటలలోపు కోర్టులో హాజరు పర్చాల అని డిమాండ్ చేస్తాం. ఒకరిని చంపినప్పుడు చట్టవిరుద్ధంగా ఎవ్వరి ప్రాణాన్నీ తీయడానికి వీలు లేదు అని చెపుతాం. ఒక మీటింగ్ రద్దు చేసినప్పుడు సమావేశ స్వేచ్ఛ ఒక ప్రాథమిక హక్కు, నువ్వెట్లా దానిని సడలిస్తావని చెప్పి ప్రశ్నిస్తాం. ఈ డిమాండ్లన్నీ చేసేటప్పుడు ఏం చేస్తున్నాము అంటే చట్టంలోనూ, రాజ్యాంగంలోను ఉండే కొన్ని హక్కులను సొంతం చేసుకుంటున్నాము. మాకు ఈ హక్కులున్నాయి, వీటిని అమలు చేయండి అని డిమాండ్ చేస్తున్నాం. చాలా కాలంగా హక్కుల ఉద్యమంలో ఉన్న ఒక ప్రశ్న ఏమిటంటే చట్టంలో, రాజ్యాంగంలో, లేదా పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యంలో ఉండే ఈ ప్రజాస్వామిక హక్కుల్ని ఎట్లా అర్థం చేసుకోవాలి అని. ఇవన్నీ ప్రజలను మభ్యపెట్టడానికి భ్రమలుగా మాత్రమే ఇక్కడున్నాయి అనేది ఒక ఆలోచన. వామపక్ష ఉద్యమాన్నుంచి బలంగా వచ్చినటువంటి ఆలోచన. అవి ప్రజలను మభ్యపెట్టడానికి భ్రమలుగా మాత్రమే అక్కడుంటే మనం ఎట్లా వాడుకుంటున్నాం వాటిని? భ్రమలను వాడుకోవచ్చా ఎవరైనా? ప్రజలను మభ్యపెట్టే భ్రమలుగా మాత్రమే ఈ హక్కులు రాజ్యాంగంలో, చట్టంలో ఉంటే అవి మనకెట్లా ఉపయోగపడుతున్నాయి? ఎందుకు వాటిని మనం డిమాండ్ చేస్తున్నాము? డిమాండ్ చేస్తున్నామూ అంటే వాటికి ఎంతో కొంత పాత్ర ఉంది, ఒక స్థానం ఉంది అని గుర్తిస్తున్నట్టే కదా. అంటే భారతదేశంలో ప్రజాస్వామ్యం అనేది కొంత ఉంది... అనే గుర్తింపు ఉన్నట్లే కదా. హక్కుల కోసం మనం మాట్లాడుతున్నాము అంటేనే దాంట్లో అది అంతర్భాగంగా ఉంది.

హక్కులు బూటకం అనుకోవడం లేదు

అసలు ప్రజాస్వామ్యమే లేకపోతే ఆఫ్ఘనిస్తాన్‌లో లాగా పౌరహక్కుల సంఘాలుండవు గదా. ఉండేమి చేస్తారు అక్కడ. అడగటానికి ఏమీ లేదక్కడ. అక్కడ రాజ్యాంగమే లేదు. వాళ్ళ రాజ్యమే రాజ్యాంగం. ప్రజాస్వామ్యమనేది కొంత మేరకయినా ఉంటేనే హక్కుల ఉద్యమం అనేది ఉంటుంది. ఉన్న ప్రజాస్వామ్యం బూటకం అయితే హక్కుల ఉద్యమాల డిమాండ్‌లకు అర్థం ఉండదు. ఇదంతా ఒక చర్చగా వచ్చింది. మేము తీసుకున్న వైఖరి ఏమిటి అంటే ప్రజాస్వామ్యం అనేది మొత్తం బూటకం కాదు. దానిని బూటకంగా మార్చే ప్రయత్నాలు జరుగుతూ ఉంటాయి. బూటకమైన హక్కులు కొన్నింటిని కల్పించి నిజమైన హక్కులు కల్పించాము అని చెప్పే ప్రయత్నాలు జరుగుతూ ఉంటాయి. కానీ అన్ని హక్కులు బూటకం కాదు. మొత్తంగా ప్రజాస్వామ్యం బూటకం కాదు. ఒక substantial reality – అది వన్ పర్సెంటనండి, ఫైవ్ పర్సెంటనండి, టెన్ పర్సెంటనండి అది ఉంది. హక్కుల ఉద్యమాల

అప్పటికే సంఘటితమయిన వాళ్ళు, ఒక సంఘం పెట్టుకున్నవాళ్ళు, ఒక పార్టీ పెట్టుకున్న వాళ్ళు, ఒక ఉద్యమం చేస్తున్నవాళ్ళు - వాళ్ళకు వాళ్ళ గొంతు కొంచెమైనా ఉంటుంది. అయినా వాళ్ళ పైన వచ్చే అణచివేత ప్రధానం అనుకుంటే, ఆ స్థాయికి కూడా ఎదగలేనివాళ్ళపైన అణచివేత అనేది వాస్తవానికి ఇంకా ఎక్కువ ప్రధానం కావాలి కదా.

కర్తవ్యం ఏమిటీ అంటే ఇదంతా బూటకం అని చెప్పడం కాదు. ఉన్నదానిని అమలు చేయించడం, మరింతగా దానిని పెంపొందించడం. పెంపొందించడానికి రకరకాల రూపాలలో కృషి చేయడం. ఇదొక స్టాండ్‌గానే మానవ హక్కుల వేదిక తీసుకొంది.

అసంఘటిత శక్తుల మాటేమిటి?

రెండవది ఇంతకు ముందే చెప్పాను. రకరకాల కోణాల నుంచి హక్కులనేవి ఆవిర్భవిస్తాయి. ఎక్కడెక్కడ అసమానత, అణచివేత సమాజంలో ఉంటే అక్కడంతా కూడా హక్కుల లేమి ఉంటుంది. దానికి వ్యతిరేకంగా హక్కుల ఆకాంక్ష ఉంటుంది. ఆ అసమానత పౌరులు VS రాజ్యమనేది కావచ్చు. దళితులు VS బ్రాహ్మణులనేది కావచ్చు. స్త్రీలు VS పురుషులు అని కావచ్చు, ఆదివాసీలు VS ఆదివాసీయేతరులు అనేది కావచ్చు. లేదా ఇంతకుముందు చర్చించినట్లుగా వివక్ష గురయిన ప్రాంతాలు VS పెత్తనం చేసేటటువంటి ప్రాంతాలు కావచ్చు. రకరకాల రూపాలలో వ్యవస్థీకృతమయిన ఇతర అసమానతల మధ్య కావచ్చు. కాలక్రమంలో ఇవన్నీ కూడా హక్కుల ఉద్యమాల అజెండాలో భాగం అయినాయి. అయినప్పటికీ బలంగా వస్తున్నటువంటి చర్చ ఏమిటంటే సంఘటిత ప్రజా ఉద్యమాలపైన ప్రభుత్వం ప్రయోగించే అణచివేతే కేంద్ర విషయంగా ఉండాలి అని. ఎందుకుండాలి అనేది మా ప్రశ్న. అది ఉండటం వలన జరిగే తీవ్రమైన నష్టం ఒకటుంది. సంఘటిత ప్రజా ఉద్యమాలపైన జరిగే అణచివేతే ప్రధానమైన అంశం అనుకుంటే సంఘటితమే కానటువంటి ప్రజానీకం ఇంకెంతో మంది ఉన్నారు. వాళ్ళు మనకు అసలే కనిపించకుండా పోతారు.

అప్పటికే సంఘటితమయిన వాళ్ళు, ఒక సంఘం పెట్టుకున్నవాళ్ళు, ఒక పార్టీ పెట్టుకున్న వాళ్ళు, ఒక ఉద్యమం చేస్తున్నవాళ్ళు - వాళ్ళకు వాళ్ళ గొంతు కొంచెమైనా ఉంటుంది. అయినా వాళ్ళ పైన వచ్చే అణచివేత ప్రధానం అనుకుంటే, ఆ స్థాయికి కూడా ఎదగలేనివాళ్ళపైన అణచివేత అనేది వాస్తవానికి ఇంకా ఎక్కువ ప్రధానం కావాలి కదా. ఇంకా ప్రధానం కాకపోయినా కనీసం దానికి సమానమైన ప్రాధాన్యం అయినా ఇవ్వాల్సిన అవసరం ఉంటుంది. మేము అనుకోవడం ఏమిటీ అంటే సంఘటిత ప్రజా ఉద్యమాలపైన

జరిగే అణచివేత ఎలాగూ అజెండాలో భాగమే కానీ, దాన్నే కేంద్రంగా చేసుకుంటే సంఘటితం కాలేని అశక్తులను, నిస్సహాయులను మనం అసలే చూడకుండా పోతాము. అశక్తులలో ఎవ్వరు ఉంటారంటే చిన్న చిన్న సమూహాలు ఉంటాయి. ఒక ప్రాంతంలో కొద్దిమంది మాత్రమే బతుకుతూ ఉంటారు. వాళ్ళకు చెప్పుకోవడానికి తమ వాళ్ళు అనే వాళ్ళు ఎవరూ ఉండరు. తమపై జరుగుతున్న అణచివేతను వాళ్ళు కనీసం ప్రశ్నించలేని స్థితిలో ఉంటారు. అలాగే రాజకీయంగా సంఘటితం కావడం సాధ్యం కాని వాళ్ళు ఉంటారు. స్త్రీలు సమాజంలో సగభాగమే కానీ రాజకీయంగా సంఘటితమై పోరాడడానికి కుటుంబం గోడలే వారికి పెద్ద ఆటంకం. మహిళా సంఘాలు ఉన్నప్పటికీ వాళ్లు సంఘటితం కాలేకపోవచ్చు. అలా కాలేకపోవడానికి చాలా కారణాలుంటాయి. ఈ వ్యవస్థలో భాగంగానే ఆ కారణాలుంటాయి. మరి సంఘటితం కాలేని వాళ్ళ హక్కుల కోసం మనం పని చేయాలి అంటే సంఘటిత పోరాటాలపై జరిగే అణచివేతనే ప్రధానమనుకోడం సరయినది కాదు కదా.

అవసరాన్ని బట్టి ప్రాధాన్యం

మూడవది – రాజ్యం ప్రయోగించే హింస, మగవాళ్ళు ప్రయోగించే హింస, అగ్రకులాలు ప్రయోగించే హింస, అభివృద్ధి చెందిన ప్రాంతాలు చెందని ప్రాంతాలపైన ప్రయోగించే హింస – హింస అంటే భౌతిక హింసే కానక్కర్లేదు. రకరకాల రూపాలలో జరిగే అణచివేత, వివక్షలు కూడా హింసే – వీటిలో ఫలానాది ప్రధానము అని చెప్పడానికి సూత్రబద్ధమైన తాత్వికమైన కారణాలు ఏవీ లేవు. ఉన్నాయి అనేది ఎవరి రాజకీయ సిద్ధాంతాన్ని బట్టి వాళ్ళు చెప్పుకోవాలి తప్ప హక్కుల కోణం నుంచి చూసినప్పుడు ఇవి ప్రధానము, ఇవి సెకండరీ అనడానికి ఆధారాలు ఏమీ ఉండవు. ఆయా సందర్భాలలో ఒక దానికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యం ఇస్తాము. ఉదాహరణకి ఇప్పుడు మేము మానవ హక్కుల వేదికగా 'పోటో' మీద ఉద్యమం చేస్తున్నాము. ఇది రాజ్యహింసలో భాగమే. పోటో ఒక ప్రమాదకరమైనటువంటి రాజ్యహింస సాధనం కాబట్టి తప్పనిసరిగా దానికి వ్యతిరేకంగా ఉద్యమం చేస్తాము. కాని ఎల్లప్పుడూ రాజ్యహింసకు సంబంధించిన సాధనాలకే ప్రాధాన్యం ఉండాలనేది ఏమీ లేదు. అది సందర్భాన్ని బట్టి ఉంటుంది. కొంతకాలం కింద ఉదాహరణకు బాక్సైట్ మైనింగ్ కోసం 1/70ని సవరణ చేస్తారు అన్నప్పుడు దానికి ప్రాధాన్యం ఇచ్చి ప్రచారం చేశాము. అట్లాగే విశాఖపట్నం జిల్లా, ఆదిలాబాద్ జిల్లా ఏజెన్సీ ప్రాంతాలలో పబ్లిక్ హెల్త్ డిపార్ట్‌మెంటు వైఫల్యం వల్ల, పంచాయితీరాజ్ డిపార్ట్‌మెంటు వైఫల్యం వల్ల వేలమంది రోగాలకు గురయి చనిపోయారు. ఆదిలాబాద్‌లో ప్రభుత్వ లెక్కల ప్రకారమే వెయ్యిమందికి పైగా చనిపోయారు. విశాఖపట్నం ఏజెన్సీలో కూడా చాలామంది చనిపోయారు. సంక్షేమమనేది రాజ్యం నుంచి ప్రజానీకానికి రావాల్సిన హక్కు. శుభ్రమైన మంచి నీళ్ళు, పరిసరాల పరిశుభ్రత లేకపోవడం వల్లనే అంతమంది ప్రాణాలు పోయాయి.

దానిమీద ప్రచారం చేశాం. సందర్భాన్ని బట్టి తప్ప ఎప్పుడూ రాజ్యహింసకే ప్రాధాన్యం ఇస్తామనేది సరి అయినది కాదు.

బయటివాళ్లుగా మాట్లాడడమూ ముఖ్యమే

నాలుగవది – చాలా సందర్భాలలో చాలామంది వేసే ప్రశ్న ఏమిటీ అంటే ఇంత అజెండా పెట్టుకున్నారు మీరు హక్కుల సంఘంగా. మరి స్త్రీల హక్కుల కోసం స్త్రీలు పోరాటం చేస్తారు కదా. దళితుల హక్కుల కోసం దళితులు ఉద్యమాలు చేస్తారు కదా. కార్మికుల హక్కుల కోసం కార్మికుల ఉద్యమాలు ఉన్నాయి కదా. అదనంగా ఒక హక్కుల సంఘం చేసేదేముంది? చేయవల్సిన అవసరం ఏముంది అనే ప్రశ్న కూడా మాకు తరచుగా ఎదురవుతుంటుంది. దానికి మేము చెప్పే జవాబు ఏమిటంటే సమాజంలో ఒక అన్యాయం జరిగింది అని చెప్పేటప్పుడు ఎవరికి అన్యాయం జరిగిందో వాళ్ళు మాత్రమే మాట్లాడుకుంటే మీకు జరిగింది కాబట్టి మీరు మాట్లాడుకుంటున్నారులే అనే స్పందన ఆ సమాజం నుంచి వచ్చే ప్రమాదం ఎప్పుడూ ఉంటుంది. హక్కుల సంఘాలలో కేవలం స్త్రీలే గాదు, కేవలం దళితులే గాదు, కేవలం ఆదివాసులే కాదు, వీటిలో అన్ని రకాల వాళ్ళు ఉంటారు, విశాలమైన అజెండా ఉన్న సంస్థగా మాట్లాడితే బయటివాళ్ళుగా మాట్లాడుతున్నామన్నది చాలా విలువైనటువంటి అంశం అవుతుంది. నక్సలైట్లపైన ఎన్‌కౌంటర్లు జరిగితే వాళ్ళే మాట్లాడుకోవచ్చుగా, ఎందుకు హక్కుల సంఘాలు మాట్లాడుతున్నాయి అంటే స్వతంత్రంగా ఉన్న ఒక హక్కుల సంఘం మాట్లాడితే వీళ్ళు వాళ్ళ మనుషులు కాదు, స్వతంత్రమైన వాళ్ళు. అయినా వీళ్ళు మాట్లాడుతున్నారు అంటే ఇక్కడేదో అన్యాయం జరిగి ఉండాలని సమాజం వినే అవకాశం ఉంటుంది. అది అన్ని ఉద్యమాలకూ వర్తిస్తుంది. మహిళా ఉద్యమానికైనా, దళిత ఉద్యమానికైనా, కార్మిక ఉద్యమానికైనా పూర్తిగా వాళ్ళలో భాగం కానటువంటి ఒక వేదిక, సార్వజనీనంగా, సూత్రబద్ధంగా హక్కుల గురించి, ప్రజాస్వామ్యం గురించి మాట్లాడే ఒక సంస్థ, ఒక ఉద్యమం వారి తరఫున మాట్లాడటమనేది వారి ఆకాంక్షలకు బలాన్ని కల్పించగలదు.

విశ్లేషించే బాధ్యత

ఐదవది – అదనంగా మేము చేయగల పనులలో ఒకటి ఏమిటి అంటే చాలామంది ఉద్యమాల్లో ఉండే వాళ్ళు, అణచివేతకు గురయ్యే వాళ్ళు – అణచివేతకు గురయ్యే వాళ్ళు అవడం వలనే, ఆ కారణంగానే తమ పరిస్థితిని సంపూర్ణంగా వివరించి చెప్పడం గానీ, తమ పరిస్థితి గురించి ప్రభుత్వం మాట్లాడే మాటలకు పూర్తిగా జవాబు చెప్పడంగానీ కష్టం కావచ్చు. ఓ దళితుడిని చంపేస్తారు ఒక గ్రామంలో. చంపేసి నింద వాళ్ళమీదే వేస్తారు. ఆదివాసుల హక్కులు తొలగిస్తారు. నింద వాళ్ళమీదే పడేస్తారు. లేకపోతే గ్లోబలైజేషన్ తీసుకొచ్చి పేదవాళ్ళకు రాయితీలు ఇవ్వడం వల్లనే ఆర్థిక వ్యవస్థ నాశనం అయిపోయింది, అందుకే గ్లోబలైజేషన్ అవసరం అయ్యింది అంటారు. ఈ నిందలకు వాళ్ళే జవాబు చెప్పుకోవాలి అంటే కష్టం కావచ్చు. హక్కుల ఉద్యమంలో ఉండేటటువంటి వాళ్ళు

చదువుకున్న వాళ్ళు, కొంత విశ్లేషణ చేయగలవాళ్ళు అయి ఉండటం వల్ల ప్రభుత్వం వేసేటటువంటి ఈ నిందలకు వాళ్ళు విశ్లేషించి ఎదురు జవాబు చెప్పగలరు. ఈ ఉద్యమాలకు ఇది కూడా ఒక ముఖ్యమైన కర్తవ్యమే. హక్కులను సిద్ధాంతీకరించడం, సూత్రీకరించడం, ఉద్యమాల ఆకాంక్షలలో ముందుకొచ్చిన హక్కులను సూత్రీకరణ చేసి వాటిని సమాజంలో నిలబెట్టడం. ఇవి కూడా హక్కుల ఉద్యమాలు చేయాల్సిన పనులే. వాళ్ళు మాట్లాడుతున్న కోణం వాళ్ళే చెప్పుకుంటారు, వాళ్ళమీద అణచివేత వస్తే వాళ్ళే మాట్లాడుకుంటారని కాకుండా, అందరం మాట్లాడదాము. మేము వాళ్ళలో భాగం కాదు. బయట ఉన్నాం. అయినా మేము మాట్లాడుతున్నాము అంటే మీరు కూడా మాట్లాడాల అని ఇతరులను కూడా ఒప్పించే ప్రయత్నం చెయ్యాలి.

స్పష్టంగా ఇటువంటి ఒక కార్యరంగమైతే ఉంది హక్కుల ఉద్యమానికి. ఆ కార్యరంగాన్ని సమగ్రంగా విశాలమైన ప్రాతిపదిక మీద నిర్వహించాలి. ఈ హక్కుల అవగాహనకు, ఈ అవగాహన కలిగి ఉండటానికి ఏం కావాలి? అణచివేత ఎక్కడున్నా, అసమానత ఎక్కడున్నా దానిని వ్యతిరేకించాలి. సమానత్వం ఒక హక్కు అనేది గుర్తించాలి. ఇప్పటిదాకా చరిత్ర నాగరిక క్రమంలో ఎదిగినటువంటి హక్కులేవైతే ఉన్నాయో వాటిని కాపాడుకోవాలి, వాటిని ముందుకు తీసుకొని పోవాలి. ఇది నమ్మడానికి ఒక మనిషి కమ్యూనిస్టు కానవసరం లేదు. ఇంకొకటో మరొకటో కానవసరం లేదు. అంటే ఈ ఉద్యమాలు ఫలానా రాజకీయ సిద్ధాంతానికే పరిమితం కావాల్సిన అవసరం కూడా ఏమీ లేదు. ఒకరు కమ్యూనిస్టుగా ఈ అవగాహనకు రావచ్చు. ఒకరు అంబేద్కర్‌వాదిగా రావచ్చు. ఒకరు స్త్రీవాదిగా రావచ్చు, ఒకరు నిజాయితీగల గాంధేయవాదిగా కూడా రావచ్చు. అటువంటి వాళ్ళు కూడా ఉన్నారు. ఒకరు లోహియావాదిగానూ రావచ్చు. ఏ కోణంనుంచి అయినాసరే కేవలం మన కోణానికి ప్రధానంగా కనిపించే హక్కులు మాత్రమే కాకుండా మొత్తంగా అణచివేత, అసమానత ఎక్కడున్నా అక్కడంతా ఉన్న హక్కుల లేమిని గుర్తించగలగాలి. గుర్తించడం, దానికి వ్యతిరేకంగా నిలబడటం; చరిత్ర క్రమంలో ఎదిగినటువంటి హక్కులు ఏవైతే ఉన్నాయో వాటిని అమలు చేసుకోవడం, కాపాడుకోవడం, పెంపొందించుకోవడం; హక్కుల లేమికి గురయ్యే వాళ్ళ, అణచివేతకు గురయ్యేవాళ్ళ తరఫున మనం కూడా మాట్లాడాలి అనే అవగాహన కలిగి ఉండటం; ప్రభుత్వాలు గానీ, పెత్తందారీవర్గాలుగానీ, అణచివేతకు గురిచేసే వాళ్ళు గానీ వాళ్ళు వేసే నిందలు, ఇచ్చే వివరణలను మనకుండే శక్తియుక్తులన్నిటినీ కూడా ఉపయోగించి ఎదుర్కోవడానికి సహాయ పడటం – ఈ కర్తవ్యాలు నిర్వహించే పాత్ర ఒకటి విశాలంగా పోషించాలి. అందువల్ల హక్కుల ఉద్యమం అజెండా ఎప్పుడూ విశాలంగా ఉండాలి. కార్యకలాపాలు విశాలంగా ఉండాలి, నిర్మాణం కూడా విశాలంగా ఉండాలనేది మేము భావిస్తున్నాము.

మూడూ విశాలంగానే ఉండాలి

అజెండా విశాలంగా ఉండాలి అన్నంత వరకు చాలా మంది ఒప్పుకుంటున్నారు. కార్యకలాపాలు విశాలంగా ఉండాలి అనంటే ఇది మేము ప్రధానం అనుకుంటున్నాము,

> మొత్తంగా ఉద్యమాలు చేసే హింసను ఖండించాలనే ప్రతిపాదన మేము ఏ రోజూ పెట్టలేదు. ఉద్యమాలు హింసాత్మకంగాను, హింస లేకుండాను కూడా అప్రజాస్వామికంగా ప్రవర్తించినప్పుడు, ప్రజాస్వామ్య విలువలకు విరుద్ధంగా ప్రవర్తించినప్పుడు, అన్యాయంగా ప్రవర్తించినప్పుడు – అప్పుడు కూడా మౌనంగా ఉండటం సాధ్యమవుతుందా అనేది ప్రశ్న.

దీనికి లోటు రానంత వరకు వేరే వాటిని చేపడతాము అని అక్కడ ఒక పరిమితి పెడుతున్నారు. నిర్మాణం విశాలంగా ఉండాలంటే గట్టిగా వ్యతిరేకత వస్తోంది. అజెండా సిద్ధాంతపరమైనది. అది అందరూ ఒప్పుకొంటున్నారు. అణచివేత ఎక్కడున్నా అక్కడంతా హక్కుల లేమి ఉంటుంది కాబట్టి, అది అజెండాలో భాగం అయింది కాబట్టి, కార్యకలాపాలు కూడా అంతే విశాలంగా ఉండాలనేటప్పటికి ఏమొస్తుంది అంటే ఎన్‌కౌంటర్లు, లాకప్ హత్యలు లాంటి రాజ్యహింసే ప్రధానమై వేరే వాటిని టైముంటే చేస్తాము అనేది వస్తోంది. అట్లా ఉండటానికి వీలు లేదు. అది కూడా విశాలంగానే ఉండాలి. ఇక నిర్మాణం విశాలంగా ఉండాలి అంటే మనకు నచ్చేటటువంటి రాజకీయ భావాలు కలవాళ్ళు మాత్రమే కాదు వేరేవాళ్ళు కూడా – ఎంతవరకు అంటే ఈ అజెండాతో ఏకీభవించేంత వరకు, ఈ కార్యకలాపాలతో ఏకీభవించేంత వరకు – సమాన హోదా, సమాన ప్రాతిపదిక మీద ఉద్యమంలో భాగస్వాములు కావాలి అనేది మానవ హక్కుల వేదికగా మాకున్నటువంటి అవగాహన. ఇవ్వాళ దేశంలోని హక్కుల ఉద్యమంలో ఈ చర్చ మేము పెడుతూ ఉన్నాము. పూర్తిగా అందరూ ఏకీభవించారని మేము అనముగానీ స్పందన వస్తూ ఉంది, చర్చ జరుగుతూ ఉంది. మానవ హక్కుల వేదిక ఏర్పడినప్పుడు చాలామంది ఏమనుకున్నారంటే నక్సలైట్ల హింసను ఖండించటానికి పుట్టింది ఈ సంస్థ అని. అందుకే మొదట్లో కొంతమంది బిజెపి, ఆర్.ఎస్.ఎస్ వాళ్ళు కూడా చేరతామని వచ్చారు. ఇది కమ్యూనిస్టు వ్యతిరేక సంస్థ అయిపోయింది, హాయిగా చేరొచ్చు దీంట్లో అనుకున్నారు వాళ్లు. ఇప్పుడు ఎవరూ మా జోలికి రారనుకోండి. అది వేరే సంగతి.

మా ప్రధాన విభేదం హింస మీద కాదు

నిజానికి హక్కుల ఉద్యమంలో మేము పెడుతున్న చర్చలో ఈ హింస అనేది ఒకానొక అంశం మాత్రమే. ప్రధానమైంది కూడా కాదు. మొత్తంగా ఉద్యమాలు చేసే హింసను ఖండించాలనే ప్రతిపాదన మేము ఏరోజూ పెట్టలేదు. ఉద్యమాలలో హింసే ఉండటానికి వీలు లేదని ఎవ్వరూ అనలేము. ఎందుకంటే సమాజంలో హింస చాలా ఉంది. ఆకలి హింసే, పేదరికం హింసే, నిరుద్యోగం హింసే. స్వేచ్ఛ లేకపోవడం హింసే, అంటరానితనం

హింసే. అవన్నీ ఉన్నప్పుడు ఉద్యమాలలో హింసే ఉండకూడదు, ఉద్యమాలన్నీ శాంతియుతంగా జరగాలని ఎవ్వరూ అనలేం. జరిగితే బాగుండును కానీ, అది కేవలం వాంఛనీయం మాత్రమే, సాధించగలిగింది కాదు. ఎక్కడ అభ్యంతరం వచ్చింది, ఎక్కడ అభిప్రాయభేదాలు వచ్చినాయి అంటే ఉద్యమాలు హింసాత్మకంగాను, హింస లేకుండాను కూడా అప్రజాస్వామికంగా ప్రవర్తించినప్పుడు, ప్రజాస్వామ్య విలువలకు విరుద్ధంగా ప్రవర్తించినప్పుడు, అన్యాయంగా ప్రవర్తించినప్పుడు – అప్పుడు కూడా మౌనంగా ఉండటం సాధ్యమవుతుందా అనేది ప్రశ్న. చాలా ఇటీవలి సంఘటన దేవరకొండ ఎం.ఎల్.ఎ రాగ్యానాయక్ హత్య. అది ఏ రకంగానూ సమర్థనీయం కాదు. ఏ రకంగానూ మౌనంగా ఉండగలిగేది కాదు. సమర్థనీయమా కాదా వేరే సంగతి. మౌనంగా ఉండగలిగింది మాత్రం కాదు. ఖండించాం దాన్ని. అదే ఒక దుర్మార్గుడు అయిన ఎం.ఎల్.ఎను చంపి ఉంటే మంచి పని చేశారు అంటారా అంటే మేమేమీ మాట్లాడం, వాడు దుర్మార్గుడు, ఏదో చేశాడు, వాళ్ళేదో చంపుకున్నారు మాకనవసరం. అదొక పాలిటిక్స్‌లో భాగంగా జరిగింది మాకనవసరం అనుకుంటాం.

ఆ తేడా అంటే అన్యాయంగా అప్రజాస్వామికంగా ఉద్యమాలు ప్రవర్తించినప్పుడు – ఉదాహరణకు కాశ్మీరులో స్వయం నిర్ణయాధికారం కావాలి అనడానికి బలమైన చారిత్రక కారణాలు ఉన్నాయి. కాబట్టి కాశ్మీరీల పోరాటం మౌలికంగా ఒక ప్రజాస్వామిక పోరాటంగానే భావించాలని అంటున్నాం. అయినా అక్కడ మిలిటెంట్లు స్త్రీలపైన ఆంక్షలు పెడితే బహిరంగంగానే మా రిపోర్టులో దాన్ని ఖండిస్తూ వస్తున్నాము అది అన్యాయమని. మీరు చేసే పోరాటం మంచిది కావచ్చు. కానీ స్వేచ్ఛకోసం పోరాటాలు చేస్తూ సగభాగానికున్న స్వేచ్ఛను తీసేసి బురఖాలు వేసుకొని ఇంట్లో కూర్చోండి అనడం ఒప్పుకోడానికి వీలు లేదని బహిరంగంగానే దాన్ని ఖండిస్తాం. ఖండించాము కూడా. అట్లా ఏ ఉద్యమం అప్రజాస్వామిక చర్యలనైనా సరే ఖండించాల్సిందే. ఇది ప్రధానమైన తేడా కానే కాదు. నేను ఇంతకు ముందు వివరించిన విషయాలే ప్రధానమైనటువంటివి. ఇది ఒకానొక అంశం మాత్రమే. సంచలనాత్మకంగా భావించబట్టి దీనికి పత్రికలు, మీడియా బాగా ప్రాధాన్యం ఇవ్వడం జరిగింది. మా అవగాహన అనేది స్థూలంగా నేను ఇప్పుడు వివరించి చెప్పిందే. ఈ క్లాసులు పెట్టడంలో మాకున్న స్వార్థం ఏమిటంటే మేము ఈ విషయాల్ని వివరించి చెపితే, ఈ జిల్లాలో ఇప్పుడున్న ఇద్దరు ముగ్గురు మాత్రమే కాకుండా మరో పదిమంది వచ్చి పనిచేస్తారని మా అభిలాష.